

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Karácsony.

„Hirdetek nektek nagy örömet, mely az egész népnek öröme leszen.“ Így hangzott az égi szózat Jézus születése alkalmával. Pedig ha megvizsgáljuk az emberiség történetét a legrégebb kortól mai napig, aligha találunk hasonló jelenségre, eseményre, mely „az egész népnek öröme“ lenne. Sőt ellenkezőleg, gyakran tapasztaljuk, hogy mi egyik embernek örömet ad, ugyanaz másnak szemeibe könnyet, szívébe bánatérzetet ültet. Az önzés bilincseiből szabadulni képtelen gyarló halandó csak nagyritkán bír fölemelkedni a testvéri szeretet ama magaslatára, mely képesíti őt az „egy akol, egy pásztor“ megvalósultának útját egyengetni...

Immár közel kétezer év választja el az emberiséget azon időtől, midőn az égen feltűnt ragyogó csillag megjelölé az irányt, hogy feltehetőleg legyen az újszülött, ki a betlehemi jászolban feküdt, szegényen, minden fény, pompa nélkül, jelezvén e körülmény, hogy ha az emberiség legnagyobb jóltevője, megváltója ily szegénységben jött e világra, ez biztosíték afelől, hogy a legszegényebb sors szülötte is lehet az emberiség vezércsillagává; hogy a jótékonyág gyakorlása, nemesen érző szív, fenkölt gondolkodás tehetsége közös tulajdonságok, melyekkel gazdag és szegény, király és koldus egyiránt birhatnak.

Tudatlan pásztorok, csillagok útját vizsgáló bölcsek, szegénység kenyerén tengődő koldusok, bibor- és bársonyban pompázó gazdagok szívét egyiránt örömmel árasztá el, midőn megzendült

a szózat: „Ma született nektek a Megváltó“.... Jézus születése „az egész népnek öröme“ lőn...

De nem, még sem volt általános az öröm! Volt egy szív, mely elszorult a Jézus születésének hírére. Volt egy palota, melynek fényes termeit nem világítá be a szépen tündöklő fényes csillag; volt egy férfiú, kinek lelke meg rázkódott, midőn hallotta, hogy betelt a proféták jóslata: „Krisztus a testben eljött“... Heródes inogni érezte maga alatt fényes trónját.... A kétsébeesés vett erőt az elsápadt uralkodón, az önzés sugallta félelem nem engedé őt „örülni az örülőkkel“.

De mégis valósággá lett az üdv-igéret. Jézus születése „az egész nép öröme“ lett, mert nélküle nincs élet az életben, mert „Jézus e világ világossága.“ Ő az „út és igazság.“

Ma már tudjuk, érezzük, hogy „az Ur megváltottai megtérnek és nagy énekléssel Sionba mennek és örökkévaló öröm leszen az ő fejökön, öröm és vígasság veszi őket körül és eltávozik tőlük a keserűség és nyögés“....

A tündöklő napsugár özönét hasztalan kísérlené meg bárki barlang sötét üregébe zárni be, hogy világosságának s melegének jótékony erejét ne érezzék a teremtmények milliói; a csillagok táborát emberi erő meg nem semmisítheti, le nem rombolhatja az ég kárpitján... A Jézus születésekor feltűnt hit fénylő csillaga ma is ragyog s tündökölni fog az idők végtelenségeig; Krisztus evangyéliomának melege átjárja a lelkeket!

Midőn azért fölhangzik lelkünkben karácsony ünnepén ama szózat: „Hirdetek nektek nagy örömet, mely egész népnek öröme lészen“: Nyissuk meg sziveinket ez öröm befogadására s mondjuk mindannyian egy szívvel-lélekkel:

„Dicsőség a magasságos mennyekben Istennek, e földön békeség és az emberekhez jóakarát.“

Szívvel-lélekkel arra munkáljunk, hogy Jézus születése valóban „az egész nép öröme“ legyen.

Dombi Lajos.

Még egyszer a magyarázatos.

Ugy is a szent Karácsony előtt vagyunk. Az Ur asztalához készülünk. Kezdjük hát a bűnbánattal. Nem vagyunk jártasak a szentírásban. Még papjaink se eléggé azok. Ha azok volnának, nem kezdene a textus predikációjok előtt olyan veszedelmes maró jeleget ölteni. Ha azok volnánk, mélyebben járna kivetett hálónk s nem lenne annyi panasz a sikertelenség miatt.

De mit tehesünk, midőn hazai forrásaink a biblia értelmezésére nézve oly szűkek?

Az akadémián alig egy kis könyv, a mit végig magyaráztunk. Ennek a studiuma is ott maradt az ifjabb nemzedéknek. Kint a gyülekezetben meg csak Wolfahrt—Herepei áll rendelkezésünkre s legfeljebb a derék Garzó, kinek magyarázatait többen írják, mint a hogy megrendelik.

Külföldön, ott van egy egész erdő, de kicsoda az, ki papjaink közül idegen nyelveken is olvas?

Egy pár percet s az is szegény, mint a templom egere.

Feltétlenül szükségünk van azért a magyarázatos bibliára, mely tömören mind azt megadja, a mi az exegesisre vonatkozik.

De valahogy nem az eredeti szöveghez kapcsolódva, hanem csak a magyar fordításhoz.

A ki zsidóul és görögül tud, az tud németül is bizonynyal.

Nekünk a nagyobb részre kell tekinteni, a mely németül soha se tudott, a zsidót és görögöt meg régen elfelejtette s most is nem a tudóskodásra, hanem a magyarázatra van szüksége. S e mellett még arra, hogy a lelkész predikáció feldolgozásaihoz utmutatást és kipróbált anyagot nyerjen.

A magyarázat, gyakorlati gondolatok mellett azért nagybecsű predikációi irodalmunkat is itt kellene érvényesíteni.

A megfelelő helyeknél utalni a mi remekeinkre is, sőt a nevezetesebbek felosztását is adni, és a mi fő, mindet elsorolni pontosan.

Munkát ad ez eleget, csak legyen a ki megtegye. Pedig a magyarázatnál az volna kívánatos, hogy ezt legfeljebb egy pár ember tegye.

A gyakorlati résznél már az egyes bibliai könyveken is osztozhatunk. A fő ez, hogy kedv legyen hozzá, kellő készütség és gyakorlat.

❖ TÁRCZA. ❖

Gróf Pekri Lőrincz végrendelete.

Midőn a török félhold fénye rohamosan hanyatlásnak indult s Erdély is a Habsburg-dynastia oltalmát kereste, úgy látszik, hogy az is bűn számba ment, ha a Magyarországból átbujdosott derék hazafiakat valaki vendégül fogadta s házában rejtegette. Mindenesetre áll az, hogy a XVII. század végén Erdélyben az ily bujdosók befogadása jó ürügy volt arra, hogy a bujdosókkal rokonszenvezők háborgattassanak s börtönre hurczoltassanak. Így történt ez Pekri Lőrincznel is. „Elúná a sokat utóljára, kibujdosék Erdélyből s mivel különben Magyarországból elő nem mehet, kételenség alatt pápistává lön s grófi titulust adának ki Bécsben 1692-ben.“ Erdélybe az Apafi Mihály halála után jött vissza, midőn ott már a leopoldi diploma érvényben volt. Midőn pedig II. Rákóczi Ferencz az alkotmányos szabadság védelmére fegyvert fogott volt, Pekri Lőrincz is hozzá szegődött, grófi czimét elvetvén. Mint vitéz katona már 1704. évben az erdélyi hadak fővezére volt. Varannón, Zemplénmegyében 1709. évben halt meg, de előbb az ev. ref. vallásra visszatért.

Másolat.

1700., 3. Augusti G. Pekry Lőrincz Ur Testamen-

taria Dispositioja holta után maradandó Gyermekeinek az Evangelica Sz. Vallásban való Educaltatásokról.

Fasc: 39. Nro 881.

Nos Leopoldus Dei gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus; ac Germaniae Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Schlavoniaeque etc. Rex. Damus pro memoria, tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod Spectabilis ac magnificus Comes Laurentius Pekri de Petrovina; animo suo bene revolvens, transitorii hujus mundi Statum, humanae vitae vicissitudines, et propter peccata, primorum nostrorum parentum, infallibilem et inevitabilem, quibus tota gens humana subjecta esset, mortalitatem; Et quia illa ipsa peccati poena, mors scilicet, ejusque Terminus nulli unquam sit revelatus, oportet bene attendere, deque transmigratione ex hoc in alium mundum, singulis Horis et momentis diligentissime meditari, Quare idem ipse Comes huic vicissitudini obnoxius divinitus admonitus et conscientia sua convictus; contemptis mundi hujus deliciis et favoribus; de Coelesti, aeternaque beatitudine amplectenda, avidissimo Zelo et fervore sollicitus; matura intra se animi sui deliberatione praehabita, coram Nobis personaliter constitutus, sponte et liberae, primum quidem vivae vocis suae ministerio confessus est, et retulit, et post tandem in scriptis etiam, de educandis Divina Clementia jam natis et nascituris suis prolibus, ultimae voluntatis suae dispositionem

E ponton hirnevesebb papjaink, szónoka-inknak szól az ének.

A mi pedig mindnyájunknak szól: az a pénz kérdése.

Pénzt adjon a köz, az ismeretekben elébb menni, ez is közsegély.

De fele részben pap és ekklezsia a legroszabb esetben is megvehetnék.

Ezért is hivatalos kiadványnak kellene annak lenni.

Fel tehát a nagy munkára, melynek eredeti magyar karaktere már is biztosítva van.

Meg sem kezdtük, már is hajba kaptunk felette.

Szerkesztő sincs, már is ledorongoltak egy pár jó emberünket.

Meg se fogtuk a drága madarat már is koppasztjuk. Legyen békeség. Ezt mondja a karácsonyi evangéliom is. Ugy se olyan hamar lesz ebből a szép álomból komoly valóság.

És nem is lehet, mindaddig míg az éveken át vajudó új bibliafordítás meg nem jelent.

Vannak olyan kishitűek, a kik azt sem hiszik, hogy egy ilyen egyáltalán készülne is. Ez bizonynyal tévedés. A fordítás készül, csak az lehet a kérdés, hogy meg is jelenik-e valaha?

Nos? Ehez a *valahához* kell kapcsolni a magyarázatos biblia munkálatainak megkezdését is.

Addig gyűjtsünk anyagot és pihenjünk. Mi magyarok vagyunk és a mi ősünk a dicső Álmos.

Gyulai Ferencs.

Levél a szerkesztőhöz.

Tisztelt szerkesztő úr! „Versibus exponi tragicis res comica non vult“ Ne méltóztassék megijedni; én ugyan eléggé komikus dologról akarok megemlékezni... hanem sem verselni nem szoktam, sem a tragikus színeket nem keresem. Jól tudom én azt, hogy becses lapjában eddigelé egyszer-másszor akaratom ellenére ugyanis elég sok zene-bonát csináltam* már s a szelidség minden erényével gazdagon megáldott jó lelke békés derűjét nem egyszer komor aggodalmak fellegeibe borítottam. [De hát — Isten látja lelkemet, — én mindig csak az igazságot kerestem s még ha néha-napján tán élesebb voltam is, mint a hogy óhajtottam, szemem elől Göthe híres mondását soha nem tévesztettem:

„Besonders keinen Menschen lassen
Und die Zukunft Gott überlassen!“

Ime a régi bűn újabb formában! A szelek barlangjának záró köveit újra megmozgatom. Sziveskedjék tehát gyorsan a kormányhoz állani s ha becses lapja vitorláját nem félti, ezeket a rakoncátlan vihardarukat azokba szép szeliden befogni.

Ugy tudom, hogy élt valamikor egy Demokrit nevű nagy nevű bölcész, a ki nemcsak arról vált nevezetessé, hogy az akkori divat szerint iskolát alapított, melynek érdemei előtt sok századok multán még egy Verulami-Baco is kalapot emelt: hanem ezenkívül még arról is, hogy különös passióját lelta a józú kaczagásban.

Hát én ugyan „atomista“ nem vagyok s így a a nevető bölcsek iskolájához sem tartozom: de most az egyszer a nevetés rajtam mégis erőt vesz s rendkívül tudom becsülni azt a Demokritot! Ugyanis:

Az „Egyetértés“ deczember 6-iki számának „Szin-

* Hát ha még akarattal csinálta volna?... Sokan akarva sem tudnak annyi jót és igazat cselekedni, mert akaratuknak nincsen tisztán látó kocsisa. Miattunk meg ne aggódjék t. barátunk, mert hozzá van már szokva a mi fejünk a betörtetésekhez. Szerkesztő.

celebravit, Majestatique nostrae exhibuit et praesantavit, Humillimâ cum devotione supplicans Majestati Nostrae, quatenus Hanc ultimae suae voluntatis Dispositionem, praesentibus Nostris inseri facientes pro futuro Testimonio eidem extradaremus. Cujus quidem Tenor Hungarico Idiomate sequitur in haec verba: Uram Jesus segits! Nem kétlem ezt az én rendelésemet, kit az Ur Istennek Szent Lelkének vezérléséből s bennem munkálkodó kegyelméből tészek, holtom után, kivált az Papista Atyafiak (az kik nem Isten beszéde s ígéje által, hanem erőszakosan akarják az magok vallásokat öregbíteni) fel kívánják forgatni, s minthogy ez éppen csak Lelki dolog, és az én gyermekim neveléséről leszen és nagyon, nem pedig valami külső jókról, azért nem tettem az Javaimról és Jószágimról való Testamentaria Dispositionom közzé, hogy ha Isten engemet ez világból kiszóllít, tudom az Javaimról való rendelésemet, az szükség kimutattattya az szegény Feleségemmel, ezt az Gyermekimről való dispositiomat pedig, ha az szükség csak derekasan nem kényszeríti, tartsa Ládájában, az végre, hogy mikor kívántatik, magát oltalmazhassa véllé, s gyermekimet az igaz hitben való nevelésekben megtarthassa. Mivel engemet az Isten és ez világ szemfény festő s vesztő gyönyörűségeinek meg engedet volt vakítani; s az meg ismert igaz hitemről, az kiben születtettem s neveltetem eltávozván, az Papista vallást amplectalni simulaltam magamat, s noha az Isten, s

Keresztyén Lelki Tanítók bizonyságim, hogy mingyárt meg bántam, s vissza is tértem volna, s publice az Papista vallásra való tántorodásomat reaktáltam volna, de az Papista vallásnak mostani virágzó állapotja, s annak oltalmazó nagy Rendeitől való félelem miatt, az Test az Lelkemen erőt vévén nem engedte meg eddig; mindazáltal hiszem az én Jó Istenemet, még minek előtte meghalnék, mutat útát abban, hogy Szent Péterrel az én Istenemhez az kit megtagadtam, bátorosan vissza térhetek, s az én eltévelyedésemről az én Istenemet éltében megkérlelhetem, s igaz Apostoli hitemről, kit elhadni simulaltam, professiot is tészek; de mivel ember élete múlandó, s ha máat adta az Ur Isten, bizonytalan vagyok, igirt-e eő Szent Felsége holnapot, kire nézve, tészem az én gyermekim neveléséről ujjolag ez mostani rendelésemet. Először azért kérem s kényszerítem az édes Feleségemet Groff Petróczy Kata Szydoniát, viselje előtte az Ur Isten félelmét és az én Nepolovniczán tett rendelésem s írásom szerint nevelje s taníttassa az én Gyermekimet. Másodszor minden ijjezgetést, félelmet, megaláztatást semmisnek tartson s gyermekimet az Papista vallásban ne nevelje, se másnak nevelni ne engedje. Harmadszor kérem az Ur Isten nevére, az igaz Apostoli vallásban levő nagy Rendeiket s kényszerítem jó és üdvezülendő hitekre az Jébus nevében, ha az Papista Atyafiak el akarnák venni gyermekimet az én Feleségemtől s az Papista vallásban

ház és művészet" című rovatában szóról-szóra a következő érdekes kis tudóságot olvason:

"A Kálvin-téri református templom ma délután a világi zene szolgálatába szegődött. Az áttatatos hívek csak belépő díj mellett jutottak be az Isten házába, a hol vallásos predikációk és az egyházi zene áhítatos dallamai helyett a klasszikus és modern zeneszerzők gényusa terjesztette ki szárnyait Bach, Haydn, Händel, Rheinberger, Mendelson, Goldmark és Guilmant művei kerültek előadásra a Köhrer János f. i. e. orgonájátán, Mambrini Gyula szívhez szóló hegedülését (!) és Futakky-Pewny Irén művészi énekét élvezettel hallgatta a nagy számban egybegyűlt közönség."

Pajkos egy kis hír biz ez s ha így történt, én ismét roppant zavarban vagyok s valóságos Hamleti melancholiával tündööm az én bárgyu elmaradottságom felett...!

Arra emlékszem, hogy a zene hajdanában a pogányok között az istenitiszteletnek nevezetes részét tette s ennek hangjai mellett az oltárok és képek körül úgy a görögök, mint a rómaiak vígan ugrándoztak. Sőt azt is beszéljük, hogy Márs papjai az úgynevezett Siliusok az istenek tiszteletére még a nyilvános üccsákon is hangversenyyel egybekötött bálakat rendeztek. Azt is tudom, hogy a muzsika a Salamon templomában is nagy szerepet játszott; bár a pogányok ennek a templomnak csak a külső pitvaráig hatolhattak be s már a második pitvar bemenetelénél magas oszlopokon héber, görög és latin feliratok figyelmeztették az avatatlanokat, hogy *innen minden pogányság ki van rekesztve*. A római katolikusok, sőt még a Szent-Tamás-keresztvének is sokat adtak a jó muzsikára; de hogy *református templomban ilyen komédia legyen?* . . . no ilvet, — jó székelvesen szólva, — legalább nálunk még eddig emberi keresztvény aligha pipázott!

A Krisztus, a mint tudva van örömezt tartózkodott a templomban; de ha már Mózesnél megparancsolta az Ur, hogy *„az én szent sátoromat becsületben lartsátok“*: a Krisztus meg korbáccsal verte onnan ki

a pénzváltó és galamb-áruoló kufárokat mondván: *„az én házam imádságnak háza; ti pedig tettétek azt latroknak barlangjokká“*. Holott, a mint az ismeretes, ezek a boldogtalan pénzváltók és galambkofák csak a templom körül levő mellékbódékban gschefelttek.

Valóban leghelyesebben fogta fel a dolgot az „Egyszerűség“ rovat vezetője, ki ezt az egész komédiát a „Sínház és művészet“ rovatában közölte.

Csak arra vagyok igazán kíváncsi, hogy midőn az a „magasabb művészet szárnyait ott a Kálvin-téri ref. templom boltozatai alatt“ teregette, vajjon a lelkesült és hálás közönség részéről ugyanott felhangzott-e a szokásszerű viharos taps, az újrázás, vagy az elégedetlenek fütttyje, tombolása s az emberi indulatok egyéb a színházakból és az orpheumokból jól ismert nyilvánulása!?

Szegény együgyű Debreczen, be el is maradtál te! Hogy te művészi czélokra drága pénzen holmi disztermek megépítésével annyit bajlódtál és soha nem jutott eszedbe, hogy ott áll piacod közepén az a hírneves nagy templom s azt ilyen czélokra pompásan felhasználhatod!? Vagy nem találsz abban semmi nagy-szerűt, semmi felemelőt, hogy a Mélius Péterek, Hodászi Lukácsok és Révészek unalmas és kemény beszédei helyett feletted és azon szent boltozatok alatt egyszerre csak a Hubay-Popper-féle vonós-négyes „classicus zenéje“ „teregetné“ szeliden suhogó „szárnyait“!? Oh beata simplicitas!

Én azonban egy nagy gondtól megszabadultam!

Harangokat öntettünk s a költségek némienemű fedezésére az én híveim a farsangban egy nagyobbszerű bált akarnak rendezni. Alkalmas helyiségünk nincs. Kiürítetem a 20 öl hosszú 10 öl széles templomot . . . s ott ugyan kényelmesen elférünk mindnyájan . . .! Mit mond hozzá a szerkesztő úr . . .?*

Püspökladány, 1896. decz. 8.

Erőss Lajos.

* Attól függ, hogy megkapta-e az újjászülötteket megillető abszoluczi t. Szerkesztő.

akarnák neveltetni, legjenek Pártfogói az szegény Feleségemnek, és Gyermeimnek, mert jó lélekkel recognoscalom, en is tsak féltemben simulaltam s tettettem magamat Papistanak lenni, de soha sem voltam, sőt az gónást, és közöttök való Confessio tételt az Isten segítségéből el kerültem, és mikor kentelenségből Templomokban kellet is mennem, vagy egjéb majmoskodó Ceremoniájokat követnem, tselekedtem tsak azért, hogy felette nagj Suspicioban voltam előttök, kit az országnak job resze tudhat, s félelemből azt az Suspiciot akartam toltalni. Minthogy penig magam látom, hogy az Papista vallás ellenkezik az-Isten beszédével, az Szent írással, mitsoda Lélekkel hadnám ebben az vakságban neveltetni gyermekeimet, mert szántsándékkal magam taszítanám az vakságra eőket Lelkem esmereti ellen. Azért az én rendelésemet, Isten Szent Lelkének bennem munkálkodó kegyelme által tészem s vallom meg másolhatlanúl. Kérvén minden jó Lelki esmeretű betsületes Felebarátiimat, ezen Testamentumom megtartásában legjenek oltalommal és segítséggel szegény Feleségemnek. Az Papista Atvafiakatis kérem az Ur Jesus Christus kín szenyvedésére, ne igyekezzenek ezen Testamentumom ellen gyermekeimet magok vallására vinni, mert én sem voltam soha valóságos Papista, Isten segítségéből nemis akarok tsak az nevezetiben is meg halni. Isten áldja meg, valakik az én Testamentumom iránt Feleségemnek és Gyermeimnek oltalmazoi lésznek. Ámen! Datum in

Kutty falva Die vigesima mensis Julii Anno millesimo septingentesimo. Et sub-cryptum erat. G. Pekri Lőrincz propriâ dicti comitis manu. Cum autem Ju-tae huic Instantiae et Legitimae petitioni praefati Comitis coram Nobis factae et exhibitae assensus non esset denegandus, clementissime annuimus, eandem suae voluntatis dispositionem, omni sine augmento et defec u variatione-que prorsus aliquali, de verbo ad verbum inseri facientes, futuram ad Cautelam necessariam, extradandam duximus et concedendam, communi Justitia et aequitate svadente, harum Nostrarum Iudicialis et Authentici Sigilli munimine roboratarum vigore et testimonio Litterarum mediante. Datum in oppido Borberek Die Tertia mensis Augusti Anno Domini millesimo septingentesimo. Lecta et extra data per Petrum Allvinczi magn. Suae Matris per Regn. Tranniae ptonor. mpr. L. S.

A 1700 die 3. Mens. Aug. vett. Alvinczi Prot. Ur előtt ezen Testamentumomat és . . . kezemhez eő ktől 7 Mensis Augusti Anni . . . 1700. G. Pekri Leőrincz mp.*

* Ez érdekes végrendelet, a mely az akko i felekezeti viszonyokra világot vet, Kiss Aron rüspök úr szivessége és Jó István középisk. felüg elő úr közbenjárása és leírása tolytán közölhetjük. Különösebb érdeket k lcsönöz ez okmá ynak ránk nézve azon körülmény is, hogy itt gróf Dégenfeld főgondnoknak egyik öséről van szó. Szerkesztő.

TANÜGY.

A református népiskola.

IV. A tanterv.

2. Ird.

A szép és ütenyírás tanításának célja a rendszerező fokozaton (V. és VI-ik osztály) a csinos külalak, hogy ez, a fogalmazás tanításánál, — melynek célja az írásban való helyes és szabatos kifejezés, — mint eszköz szerepeljen; e célból növendékeink a szép és ütenyírásban gyakoroltatnak.

3. Emlékezet gyakorlás.

A rendszerező fokozaton a vallás, történet, földrajz és természettudományok anyaga már nem annyira a növendék egyéniségéhez, mint inkább a tárgy természetéhez van alkalmazva; így ezek az értelem (ismerő, gondolkodó és ítélő tehetség) fejlesztésén kívül ez emlékezőtehetség fejlesztésének is elsőrendű eszközei. Ezek szerint az emlékezetgyakorlás anyaga a fenti tantárgyakban adva van; ezeken kívül a valláshoz egyház-költészeti, a történethez pedig hazafias versek tanítandók be.

4. Nyelvtan.

Az V. és VI-ik osztály nyelvtani anyaga lényegében csaknem ugyanaz, a mi a III. és IV-ik osztályé; de míg a III-ik és IV-ik osztályban a nyelvképzés, addig a rendszerező fokozaton már a nyelvi törvények tudása is cél, és pedig nemcsak azért, mert ezen fokozat készíti elő a gymnáziumba lépő növendékeket, hanem, — eltekintve a rendszeres nyelvtan tanításának alakilag képző voltától, — azért is, mert a nyelvi törvények szerinti tudatos beszéd és helyes írás az életbelépő növendékek általános polgári szükségletei közé tartozik. Ez okból a tananyag beosztása csaknem ugyanaz, mint az V. és VI-ik osztálylyal párhuzamosan haladó gymn. I. és II-ik osztályé.

Tervrajz.*

1. A hangok és betűk.
2. Magas és mélyhangú szavak.
3. Tajkiejtések.
4. A ly és j.
5. A kettőztetett mássalhangzók.
6. Alany és állítmány.
7. A melléknévi, számnévi, birtokos és főnévi jelző.
8. A körülményhatározók, raggal, névutóval és igehatározóval.
9. A mondatok alakjukra nézve :
a) Állító-, b) tagadó-, c) kérdő-, d) felszólító-, é) feltételes mondatok.
10. A főmondatok; mellékmondatok; összevont mondatok.

* Ezen terv rajzot Simonvi Zsigmond a középiskolák első és második osztálya számára készített „Kis magyar nyelvtana“ alapján állítottam össze. Ezen nyelvtan nemcsak azért becses forrás a épiskolai nyelvtan tanításához, mert a szabályokhoz odaillő olvasmánydarabokban a ja meg a példát, hanem főleg azért, mert a *hangtant helyesírás tanra*, az elméletet gyakorlatira változtatja át, s inkább a helyesírási gyakorlatokból kivánja az alakitani részletek elsajátítását, mint megfordítva. Bizony nagy szükség van né iskoláinkban is ezen egészséges ujitásra; mert ma holnap odajutunk, hogy míg növendékeink a „csuklik“ igt szajkómódra minden igeidőben eldarálják, addig „Jó Lajost“ minden lekiismereti furdalás nélkül leírják. Lyó Lalyosnak, sa épiskolából kikerült növendékek, — kevés kivétellel, — nemhogy önálló fogalmazásra de még önálló másolásra sem képesek. Az általam tervezett V—VI olvasókönyv a rend zere-ő okozat nyelvtani és fogalmazási anyagját is magában fogja foglalni. V. J.

11. A közös, elvont és tulajdon főnevek.
12. A melléknévek.
13. Az ige és a személyes névmások.
14. A főnevek viszonyragozása.
15. A főnevek birtokos személyragozása.
16. A fokragozás.
17. Tárgvas és tárgyatlan személyragozás.
18. A cselekvés módja, ideje, száma és személye.
19. Minden igei idő; az ige különböző fajtái.
20. A többi beszédész.
21. Szóképzés és összetétel.
22. A fő és mellékmondatok felismerése.

5. Fogalmazás.

A rendszerező fokozaton növendékeink az előbbi fokozat anyagát ismételik; tehát másolnak és emlékeztetve írnak, s ha már e tekintetben teljesen otthonosak, rövid elbeszéléseket, s leírásokat megadott felosztás után írnak, költeményeket kötött elbeszéléssé alakítanak; s az ügviratokat, — azok kellékeivel megismerkedvén, — próbálják szerkeszteni; példákat írnak a megtanult és megértett nyelvi törvényekre.

III. Mennyiségtan.

A mennyiségtan egyik ága a szám, másik ága a mértan. A számtan a népiskola azon kiváló tantárgya, a hol az alaki (formális) és anyagi (materiális) képzést minden fokon egybekapcsolhatjuk, sőt egybe is kell kapcsolnunk. Az alaki képzést illetőleg mindenütt a gyermek egyéniségéhez, fejlődő tehetségéhez alkalmazkodunk, az anyagi képzést illetőleg pedig a gyakorlati élet követelményei az irányadók.

A népiskolai számtanítás minden fokon közvetlen szemléltetésen alapul; a szabályok mindig példákban vannak; a példák felfejtése a legegyszerűbbtől a legösszetettebbig két oldalú, u. m. logikai (értelmi összefüggés) és aritmetikai (számtani összefüggés.) Az 1—100-ig terjedő számkörben a *számmennyiséget*, a 100— határtalanig a *számképzetet*, s ezzel kapcsolatosan a 10-es rendszert, a számok helyi és alaki értékét szemléltetjük.

Alap fokozat.

I. és II-ik osztály.

Ezen két osztály számtani anyaga 1—100-ig terjed, még pedig az első évben 1—10-ig, legfeljebb 12-ig, a második évben 1—100-ig.*

Mint általában az egész népiskolában, úgy az alapfokon is általános szabály, a feladatok minél többféle módon történendő megfejtése, a különböző számtani műveletek egybekapcsolása, s hogy a példák az életből legyenek véve.

* Hogy az első évben 1—20-ig haladjunk, az ellen tiltakozik a tárgy természete, mert az első természetes számkör 1—10, legfeljebb 12 azért, hogy a gyermek egy másik számkörbe való átlépéssel tisztába jöjjön, de tiltakozik a gyermek egyénisége is a ki a 20-ig terjedő nagy számkörben a szilárdan egymás mellett álló számsorokat nem képes megállapítani. Csak az 1—4 kört veszem fel például, ezen kicsinynek látszó számkörben a számlálásnak, pl. snak. összetételnek, szétbontásnak, szorzásnak, osztásnak csaknem ötvenféle változata fordul elő, pedig a kezdő okon csak akkor lesz növendékünk előtt a négy egyből, szilárdan egymásmellett álló számsor, ha mindezen változatokat, és pedig közvetlen szemlélet alapján fel dolgozzuk. A közvetlen szemléletet nem lehet eléggé hangsúlyozni. Valjon mi or méltatja komoly figyelmére a népiskola, hogy az a legjobb szemléltetési eszköz, a mit a növendék *minél több érzékével* foghat fel. A képet pl. csak szememmel látom; (látás) a tárgyat látom s alakját, kiterjedését, anyagját kezemmel is érezhetem (látás, tapintás) Az orosz számoló gépen szemmel látható s kézzel fogható golyók, a nürnbergi számológépen lyukak s abba illeszthető és onnan kiszemelhető dugók vannak. Az orosz szá-

Tervrajz.

1. Számlálás személyek, élő s élettelen tárgyak szemléltetése mellett fokozatos egymásutánban 1—10-ig.
2. Alkalmazott példák az összetételre, kivonásra, szorzásra, osztásra ugyanezen számkörben.
3. A számképzések szemléltetése a számjegyek leírása által.
4. A 11. és 12. ismertetése; ezen két mennyiség viszonya az alapszámokhoz.
5. A négy alpművelet begyakorlása (fejből) a 12-ös számkörben.
6. A második évben ugyanezen beosztás szerint 20-ig, azután 30-ig.
7. 30-on felül tízes sor szerinti haladás 100-ig.
8. A számok helyi értéke a három alsó rendben.
9. A 100 10×10 tényezőre beosztása.
10. A 10-es sor begyakorlása.
11. A 10 2×5 -re bontása.
12. Az 5-ös sor begyakorlása.
13. 20 2×10 re bontása.
14. A 2-tős sor begyakorlása.
15. A négy alpművelet fejből, alkalmazott példákon 100-ig, egybekapcsolva.
16. A feladott példák logikai felfejtése.
17. A számképzések szemléltetése a számjegyekkel; 100-ig a számjegyek leírása.
18. Az összegek fele, negyed és 10-ed része.

Közép fokozat.

III. és IV-ik osztály.

A III-ik osztályban a számtanítás anyaga 1—1000-ig terjed.

Tervrajz.

1. Számlálás 10—100-ig 200-ig és így tovább 10-esével, megnevezett és elvont számokkal.*
2. Számlálás 100—1000-ig 100-ával.
3. A 100 tényezőkre bontása.
4. A kétszer-kettőből a 10-es, 5-ös, 2-ös, 4-es, 8-as sorok begyakorlása.
5. A kétszer-kettőből a 3-mas, 6-os, 9-es és 7-es sorok begyakorlása.

mologépen a mennyiség a szem és kéz, a nürnbergin ugyanez szintén a szem és kéz által érzékelhető; csak hogy az utóbbin pozitív és negatív irányban, mert a dugók kiszedhetők és visszaülleszthetők; a dugók tehát az összeg, a pozitív, az üresem maradt lyukak pedig az összeg hiánya, a negatív szemlélet eszközei; sajnos hogy a szemléltetés terén minden a szokottól eltérő törekvést nemcsak haszontalan újításnak minősít a népiskola, hanem bizonyos tekintetben visszafelé is halad; épen napjainkban dicsőítik a Herresbacher-féle számoló pontokat, pedig ezeket csak a szemével érzékeli a tanító, s a kezével nem. A gyakorlati tanító tudja, legalább tudnia kell, hogy a szemléltetésnek természetes eszközei az élőszemélyek és élőtárgyak. Ezen a fokon az orosz számológép is abstrakció az élő személyekhez és tárgyakhoz viszonyítva. A kettő fogalmát én biztosabban felfogatom két gyermekben, annak két szemén, két fülén, kezein és lábain, mint bárminő gépen. Különben is a szemléltetési eszközök fokozatos sorrendje ez: élő, élettelen alakok, gépek, képek, s leghátul a tőlünk távolesó tárgyak leírás, magyarázás utáni szemléltetése.

V. J.

* 1—100-ig a számmennyiségeket, ezenfelül pedig határtalan számkörben a számképzéseket szemléltetiük. Grube és Hentschel a számmennyiségek és számképzések szemléltetésének egybekapcsolását keresték. Én, úgy gondolom, hogy megelétem azt, a midőn az orosz és nürnbergi számológépek összetételéből készítettem, úgy a számmennyiséget, mint a számképzések szemléltetésére egy gépet, melyet a debr. tanszerkiállításon be is mutattam, s a mely ott a kiállított számológépek közül a második díjjal nyerte.

Sajnos, a gép drága; 15 forintba kerül; ez árban is vajmi csekély haszonnal készítheti K. Tóth Sámuel műszertgályos Debreczenben. Hanem, ha már ezen gép be nem szerezhető, íme a szám-

6. A számok alaki és helyi értéke 1000-ig.
7. A négy alpművelet a gyakorlati életben elő-jövő példákkal, fejből és jegyekkel.
8. A 10-es rendszer 1000-ig.
9. A mértékek egységei.
10. Az összeg 3 ad, 6-od és 9-ed része.
11. A római számok 100 ig.

A IV-ik osztályban az egész számokkalti tanítás főleg az 1000, s aztán a határtalan számkörben mozog.

1. Az idő és részei.
2. A mértékek.
3. A pénz.
4. Külön és egynemű számok.
5. A számok egyneművé tétele, az idő, mérték és pénzeknél.
6. A négy alpművelet főleg jegyekkel.
7. Egységrevitel s ennek alapján a hármas szabály.
8. Az egész összeg fele, 4-de, 8-da, 10-de, 5-de, 3-da, 6-da és 9-de.

A rendszerező fokozat.

V. és VI-ik osztály.

1. A tízes rendszer ismételése.
2. A számok helyiérték szerinti változása.
3. Hármasszabály egységrevittel.
4. Kamatszámítás.
5. Egyszerű társaságsszabály.
6. A közönséges törtek fogalma.
7. Egynevezőjűvé tétel.
8. A legkisebb közös többszörös, a legnagyobb közös osztó; a törzstényezőkre bontás.
9. Közönséges törtekkel a négy alpművelet.
10. Ezeknek a gyakorlati életre alkalmazása, hármas, kamatszámítási és társaságsszabályi példákban.
11. A tizedes törtek; ezekkel kapcsolatban a pénz és mértékeknel a kisebbrendű mennyiségeknek nagyobbakká változtatása; a tizedes törteknek a gyakorlati élet viszonyaihoz való alkalmazása.
12. A közönséges és tizedes törtek egybehasonlítása s egymásra való átváltoztatása.

képzetek szemléltetésére itt mutatok be egy táblázatot, a melyet a fali táblára a kretával minden tanító elkészíthet.

Millió sok csoportja			Ezresek csoportja			Egyesek csoportja			
Százás	Tízes	Egyes	Százás	Tízes	Egyes	Százás	Tízes	Egyes	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10

Ezen egyszerű s könnyen előállítható készülék segítségével szemléltethető:

- a) A számok alaki.
- b) A számok helyi értéke.
- c) Hogy melyik rendben melyik az utolsó számmennyiség.
- e) A kétszer-kettő.
- f) Hogy az alsóbb rend 10 egységéből a felsőbb rendi egy egysége, s a felsőbb rend egy egységéből az alsóbb rend 10 egysége lesz.

V. J.

IV. Mértan.

V—VI-ik osztály.

A mértan ez idő szerint a népiskolának mostoha gyermeke; pedig a gyermek minden lépten-nyomon geometriai alakokkal találkozik s azokkal, — minthogy a közvetlen szemlélés tárgyai, — szívesen is foglalkozik. Ezek szerint ezen tantárgy nem alakilag, hanem anyagilag képző voltát tartva szem előtt, a tervrajz a következő módon állapítható meg:

1. A pont, a vonal.
2. A vonalak állásukat és irányukat tekintve.
3. A derék, hegyes, tompa, nyújtott és teljes szögek.
4. A háromszögek, oldalait és szögeiket tekintve.
5. A négyszögek közül a négyzet és téglalap.
6. A kör és részei.
7. A négy, háromszögek és kör területének kiszámítása.
8. Valami a hasábokról.
9. A gyakorlati életben inkább előforduló hasábok köbjének kiszámítása.
10. Az edények köbözése.

Vincze József.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Kenyéririgység.

E cím alatt a N.-Váradon megjelenő „Ébresztő“-ben egy cikk jelent meg, mely a f.-szabolcsi egyházmegye intézőit elnevezi erőszakoskodóknak, bakokat lövő tudatlanoknak és teszi mindezt azért, mert egy általa pártfogolt segédlelkészt a f.-litkei egyházban megüresedett lelkészi állomásra pályázni nem engedtek; és e feletti haragjában — pedig a harag aligha szokott jó tanácsokat adni, a mikor „igazságtalanságot akar ostromolni“ — maga lesz legnagyobb mértékben igazságtalanná, azt irván, hogy ez az irigység által vezetett F.-Szabolcs nem tűr a maga körében, csak olyan embereket, kik Sárospatakon tanultak, s előtűk bűn, ha valaki Debreczenben végezte iskoláit.

Czikkiró, a mikor a nép szószólójának palástjába öltözködve ezeket állítja, aligha meggondolta, hogy közleménye református néplapba való, hiszen — ha már elmúlt haragja — át kell látnia, hogy az ily irányú cikkekéből a nép semmit nem tanul és nem is jó lenne, ha tanulhatna, mert igazságtalanságokat tanulna.

Bár tagja vagyok a f.-szabolcsi egyházmegye kormányóságának, — megvallom, szégyenelve vallom meg, az egész panaszos ügyet nem ismerem; családi viszonyaim úgy alakultak, hogy annak elintézésében semmi részt nem vehettem, így ez oldalról teljesen érdektelen vagyok; más oldalról pedig — bár a pályázati kérdésben résztvett egyházi férfiaknak egyike sem aspirált a f.-litkei papságra — czikkiró rólam még inkább feltételezi, hogy mint világi embernek, nekem ily szándékom épen nem lehetett, pártfogoltam sincs és nem volt senki, így fel fogja rólam tételezni, hogy a mikor állításait valódi értékekre szállítani igyekezem, nem vezet a nekünk imputált „kenyéririgység“, de mert az igazságtalanság minden téren bánt, sokszorosan akkor, a midőn tisztviselő társaimat látom azzal illetetni, — jogosnak fogja tartani felszólalásomat.

A mint már jeleztem, a sérelmesnek tartott lelkészválasztási ügyet nem ismertem, csakis most utólagosan; hogy abban egyházmegyénk eljárását az egyházkerület

megváltoztatta, ez sem bánt; hiszen mi nem tartjuk magunkat csalatkozhatlanoknak, s azt is tapasztalom, hogy nem csupán a f.-szabolcsi, de más egyházmegyék határozatai is meg lesznek olykor változtatva, sőt még az egyházkerület határozata is néha módosítatik a konventi bíróság által s szerintem ez mind nem ok és alap arra, hogy valaki egyházmegyei, egyházkerületi bíróságainkat igazságtalanoknak nevezze. Egyébiránt az egész ügy újbóli elbírálás alá fog kerülni s a bíróságok intézkednek legjobb belátásuk szerint.

Felszólalásomnak tulajdonképeni célja tehát semmi más, minthogy én, ki felekezettünkben minden elkülönítési törekvést, szellemet szigorúan elítélek, kárhoztatok, kimutassam, hogy a mikor czikkiró a f.-szabolcsi — az általa gúnyosan „hatodik egyházkerület“-nek nevezett — egyházmegyét ilyenekkel vádolja, akarata ellenére hibát, bűnt követ el, mert a népnek, lapja olvasóinak, oly szellemű táplálékot ad, a miben semmi igazság nincs.

Ne tekintse szerénytelenségnek, hogy állításom igazolása céljából saját személyemről is szólok. Én hosszas iskolai éveimből csak kettőt töltöttem Sárospatakon, kedves emlék, gyermekkori emlék fűz e helyhez, de tanulmányaim legnagyobb részét a debreczeni főiskolában nyertem, sőt fiaimat is itt neveltettem, viszonyaim minden tekintetben e városhoz kötnek és mégis az a f.-szabolcsi egyházmegye, hol senki nem kell — czikkiró szerint — ki Debreczenben tanult, már többször szerencsétlenül nagybecsű rokonszenvével, bizalmával.

De menjünk egyházi férfainkra! Tudomásomra nem egy-két, de sok igen derék lelkészünk van Felső-Szabolcsban, olyanok, kik Debreczenben nyerték kiképzetésüket, mindezeket nem sorozom elő, elég említenem a több jövedelmű, nagyobb egyházakat, ilyenek: Ujfehértó, Téglás, Nyir-Bogát és alig pár hónap alatt a kemecsei és a volt esperesi székhely, a nyíregyházi egyház, a debreczeni iskola növendékei közül választák lelkeszeiket; fájdalom, egyházi viszonyaink olyanok, alig kapunk segédlelkészt, örülünk, ha arravaló fiatal ember jó egyházmegyénkbe, s ha nézzük a jelenleg itt levőket, nem tudom, melyik főiskola növendékei voltak, de azt tudom, hogy úgy tudományos képzettségük, mint más tekintetben teljesen méltók úgy a fenyves-litkei, mint más egyházainkba, — de azt is tudom, hogy mindenik bir annyi tisztességgel, annyi önérettel, annyi papi szerénységgel, annyi törvénytisztelettel, hogy önmagát egyik üresedésbe jött egyház híveinek sem „kinálja“ és megvárja, hogy a választani akaró egyház hívei keressék őt fel, találjanak alkalmat megismerésére, de nem keres „ürügyet“, „címet“ saját értéke fitogtatására, még millenáris idősokban sem.

Vizsgálódjunk tovább; nézzük az egyházi lapirodalmat s ha úgy a debreczeni, mint a sárospataki lapok tartalmát nézzük, tapasztalni fogjuk, F.-Szabolcs egyházi férfiai munkások mindeniknek, — tehát e szellemi téren sincs meg az elkülönítési törekvés s lelkészeink, ha anyagi viszonyaiknál fogva tehetik, mindenik egyházi lap olvasói.

Hogy F.-Szabolcs lelkészeinek többsége Sárospatakon nyerte neveltetését, — ez igen természetes dolog, a viszonyok okszerű kifolyása, nem tűnhet fel senki előtt, hogy azok az anyagi gondokkal küzdő kalvinista papok, kik közelebb laknak Sárospatakhoz, mint más főiskolához, ez olcsóbb kis városba viszik gyermekeiket, örülünk, hogy itt neveltetetik és köszönjük meg, hogy nevelnek egy újabb papi nemzedéket; ha pedig e közeli egyházak saját előregedett vagy elhalt lelkészeik utódait, fiait választják lelkészeikül, hálás kötelességet, dicsérendő

érzületet mutatnak azok iránt a hű szolgálók iránt, kik az ő érdekükben fáradva egy hosszú, legtöbbször nehéz életen át ették a nélkülözés sötét, sokszor panaszos kenyereit.

Higye el czikkíró, e kenyeret még irigyelni sem lehet, így kenyéririgység ez okon sem történhetik nálunk. De hasonlók a viszonyok a debreczeni főiskolánál is, és ebben szerintem nincs semmi baj, ez nem gátolja egyházaink választásjogát; a baj az, hogy ma-holnap nem lesz kikből választanunk.

Református felekezetünk minden értelmes tagja előtt, mindenik főiskolánk egyformán feltett, szeretett drága kincsünk: és az értelmiség előtt a mint nem volt viszatetsző, hogy a nagy és fényes debreczeni egyház Sárospatakról választá egyik nagyérdemű lelkészet, ép így nem lenne az, ha a sárospataki, miskolczi, kassai, vagy akármelyik más nagy egynaz Debreczen jeles fiai közt találna fel, kit lekipasztoraul óhajt; * felekezetünk tagjainak lelkében naponta erősebb annak tudása, hogy egyházunk javát, jövőjét csak az egyesítő kapcsolatok szaporításával, erősítésével érhetjük el; nem csak tudatlan ember, de igen rossz kálvinista az, ki főiskoláink növendékeiből választandó lelkészeinket azon szempontból bírálja el: hol tanult? és nem abból: mit tud? Czikkíró, ha már tudatlanoknak, erőszakosság által vezetett igazságtalanoknak tart is bennünket, még is csak elhiszi, hogy mi szintén jó kálvinisták vagyunk?

Talán jól látok szeretett magyar ref. egyházam jövőjébe, s úgy tűnik fel, hogy igen rövid idő alatt főiskoláink viszonyainak nagy változason, átalakuláson kell átmennie és eljön az idő, — meg mi, jelen nemzedék is elérhetjük — hogy nem fogunk beszélni egyik vagy másik egynazkerület, de szólni fogunk, intezkedni fogunk: a magyarországi reformátusok főiskoláiról.

Ma még irtódzunk a centralizációnak még csak nevéitől is, a multa hivatkozunk, midőn széttagoltságunkban némi erő volt, mert a minden oldalról jövő csapások közt egyik-egyik tagunkat képesek voltunk megvédeni, — az állami és társadalmi viszonyok változtatásával nagy kérdés, nem szükség-e a központosítás útjára térnünk?

Mar ma is óriási bajjal, kimondhatlan anyagi nehézséggel kell küzdenünk; a versenyt, a mely elől ki nem térhetünk, alig bírjuk s mit látunk, azt, hogy összes főiskolánkban kevéssel nagyobb a lelkészi pályára készülő ifjaink száma, mint a mennyi összes iskoláinkban nagy nehezen fentartott theologiai tanszékeké; és hány helyen tanítjuk jogi pályára készülő ifjainkat — erőnk tulfeszítésével — oly helyen is, hol e pályára mai viszonyok közt gyermekeinket helyesen nem nevelhetjük. Sokat óhajtánánk, akarnánk s e miatt kevés eredményt érünk.**

E viszonyok szemlélete arra int, arra kell hogy intse különösen azokat, kik irodalmi téren küzdenek érdekeinkért, hogy ne az elválasztó, de az egyesítő szellemet terjeszszük, távolítsuk el annak akadályait s ne hirdessük létezésüket ott, hol nincsen, mert ezzel bünt követünk el.

Én az „Ébresztő“ által panaszolt lelkész választási ügyet — mint mondtam — nem ismerem, de ismerem azon férfiakat, kik F.-Szabolcs kormányzatában

* Révész Kálmán, Debreczen egyik dicsekedése, mint kassai lelkész szintén elő bizonyoság erre. Szerkesztő.

** Szerintünk is nagyon figyelemre méltó kívánalmak, a melyeknek rövidlátásból ma még sokan utjában állanak s ezzel nagy károkat okoznak érdekeinknek. Szerkesztő.

részt vesznek, sőt ismerem az egyházmegyének nem csak nagyjait, de kicsinyeit is, azt nem tudnám egyenkint elősorolni, közülök ki melyik főiskolában tanult, ez nem is lenne e lapok olvasóira semmiképp érdekes, csak azt tudom, és biztosan tudom, hogy e férfiak mindenikének jelszava: *a haza és ebben magyar református felekezetünk java minden előtt!*

Ujfalussy Béla.

Egyházkerületi értekezetlet.

E nagy fontosságú intézmény a nagyváradi közgyűlés óta szünetelt, s már azt hittük, hogy talán meg is szűnik. Nagy kar lett volna! Mert csak ennek legszűkebb feladata: a tiszántúli ref. egyházkerület egyházi és világi, fi- és nő-tagjainak találkozását, s az egyházi közérdekeltségbe vonását eszközölő alkalom és tér megnyitásával is egy sajnosan nélkülözött szükségességet elégített ki; nem is gondolva ama nagy czélnak teljességbe hozatalára, melyet 1894. október 31-iki alakuló közgyűlésében helybenhagyott szabályzat 1. pontjában kijelöl: „Czélja az értekezetletnek az evangéliumi világgosszág, krisztusi szeretet, keresztyeni életközösség terjesztése, a lelkiismereti szabadság, vallásos buzgóság, az ev. ref. ker. hitélet fejlesztése, a prot. áldozatkészség fokozása és erősítése, az egynaztársadalmi élet felvirágoztatása s a belmissiói tevékenységnek minél nagyobb mértékben való kiterjesztése.“

Nagy czél: a magyar ref. egyház ujjaszületése van azokban a szavakban kimondva; s ha csak jórészen beváltva lesz is, — a mit reménylünk — a „tiszántúli egyházkerületi értekezetlet“ fenmaradásáért és munkálkodása sikereért — szüntelen imadkozunk kell. „Az Úr, a kit szeret, megdorgálja, megostoroz pedig mindent, valakit fiává fogad“ (Zsid. 12: 6). A megpróbáltatásnak ez alkalmazásából bőséggel kivette már — rövid két év óta — a részt, ez isteni segedelmet szükségű intézmény, az „egyházkerületi értekezetlet.“ Első lelkes világi elnökét 1895. aug. 5 én, lelkész elnökét 1896. magához hívta az Úr, s mások is részint halál, részint önkéntes kilépés által kiszakadtak az értekezetlet kebeléből. Ők, a hű munkások, többre bíztak Isten országában; de ez az isteni ügyet munkálni hivatott földi ország különösen intező elnök nélkül maradt. Szerencsére csak egyidőre. Mert az értekezetlet választmány felvette az ügyet a f. évi nov. 20 án Debreczenben tartott gyűlésében, a melynek jegyzőkönyveből örömmel értesülünk, hogy már a jövő évben ismét lesz „egyházkerületi értekezetlet közgyűlés“ Szatmáron, a hova a nagyváradi közgyűlésen tett meghívását ez egyház, lelkésze által, a választmányi gyűlésen megújította. Ezen választmányi gyűlésen egyszersmind Balogh F. hittanár, értekezetlet lelkészi alelnök „az ügyviteli szabályzat módosítására“ javaslatot adott be, melyet ő „gondolatoknak, csak egyéni nézeteknek“ szerénykedik ugyan elnevezni, azonban kívánja, hogy megküldessék az egyházmegyei lelkészi értekezetletekhez s ezek véleménye meghallgatása után készítse elő a választmány a módosítást.“

A választmány határozott Balogh F. betérjesztett módosítása ügyében s annak „terjedelme és természetéhez“ képest, talán megfelelőbben mint maga az indítvány kívánja — csupán „a lelkészi értekezetlethez küldés“ által. A választmány ugyanis annak „megvitatása s véleményes jelentéstétel végett“ saját kebeléből Balogh F. elnöklete alatt 9 tagu bizottságot küld ki; de egyszersmind sajtó útján közzététel által kívánja megadni a

lehetőséget annak, hogy az indítvány *minél szélesebb körben ismertetve és megvitatva legyen.*

Helyesen! . . . mert csupán az egyházmegyei lelkészi értekezletnek való kiküldés nem felel meg az indítvány fontosságának, különösen ha az egyházkerületi közértekezletnek *egyházi és világi ellemekből való összealkotásában már is kifejezett feladatát meggondoljuk.* Mert ha elvitatni nem lehet azt, hogy a lelkészi elem közelebből és behatóbban ismeri egyházunk rendeltetését, szükségleteit sat., de éppen azért, hogy egyházi társadalmunkban egyesítessék, minél szorosabbra fűzessék, tanító és hallgató, egyházi és világi elem együttérzése és munkálkodása szükséges, hogy minden szeparáló intézkedés legyen is kiküszöbölve — a mennyire lehetséges közczélunk elérésére törekvésünkben, a kik „választott nemzetség, királyi papság, szent nép vagyunk és oly nép, melyet Isten sajátjának tart, hogy annak hatalmas dolgait hirdessük, a ki minket a setétségből az ő csudálatos világosságára hívott. 1. Pét. 2:9.

Azon jognál fogva tehát, melyet ez ügynek sajtó útján a nyilvánosság elé adásával, az értekezleti választmány, minden ref. egyháztag között nekünk is megadott, hozzá szólunk ahoz a módosítási ingóványhoz, különösen a mint Balogh F. értekezleti alelnök beadványa ebben bizonyos „gondolatokat” bennünk is felkeltett. Ezek szerint

1. Nem helyeselhetjük a módosítás azon pontját, hogy az egyházkerületi értekezletnek „elég lenne csak *egy elnök és egy másod elnök*, egyik egyházi, másik világi férfiú.” Nekünk egyházalkotmányunk természete szerint az egyházatalkotó két lelkészi és világi elem testvériségét, paritását lehetőleg minden téren érvényre kell juttatnunk és pedig nemcsak alakításban, hanem lényegben is; pedig ha Balogh F. módosítása szerint, első- és másodelnökség állítatnék fel: azonnal kérdésbe jön, *melyik elemből legyen az első elnök?* Ha ellenben megmarad, a mint eddig volt: az egyenrangú elnökség úgy az első-, mint a másodfokon, — a netalán vitatást szülő kérdés kizárva lesz s elég tétetik a paritásnak. Nem indok annak „a sok levelezésnek idővesztő volta”. A ki elvállalja az elnökséget, tudja teendőit és teljesíti is azokat; lesz is ideje rá, egyik gyűléstől a másikig, stb.

2. Az évi *közgyűlések reformáció emléknapjára* tétele sem történt nagy ok nélkül. Ez ok abban a törekvésben fekszik, hogy — a mi reform. egyházunkban évszázadokon keresztül nem volt eléggé méltányolva — a reformáció nagy jelentőségének történeti emléknapja, t. i.: hogy ennek ünnepies megtartásával is adassék meg nagy fontossága; de az ezen napon tartandó kerületi értekezleti gyűlés által is kiemeltessék; s ez amattól bizonyos komoly emelkedett ünnepiességet kölcsönözzön. Hát, ha, miként hisszük, hogy a kerületi értekezleti gyűlések megtartásának okt. 31-re tétele, ily kölcsönös hatás szempontjából történt: azt tartjuk, hogy jól történt; valamint megváltoztatása a mint Balogh F. akarná — nem jól történnék; mert az az indok, hogy a lelkészek gyülekezeteikben a ref. emléknapjának ünneplésére kell hogy otthon legyenek — kevesebb fontosságot akar a nagyobb felé emelni. A reformáció emléknapját ugyanis a templomokban a lelkészek általában a legközelebbi vasárnapon tartják meg. Ha már a kerületi értekezleti gyűlésen megjelenő lelkészre nézve amiatt lehetetlen lenne, hogy a vasárnapra eső reformáció emléknapon — nem lehetne gyülekezeteiben, hogy beszédet tarthasson s ezt vonatkozással az elmúlt emléknapra, csak következő vasárnapon tehetné . . . vajon a kötelességek összeütközése esetében, nem a fontosabb

és közérdekűbb kötelességet teljesítette-e? Más napokra eső reformáció napokra tekintve pedig mindenik kötelességnek eleget tehet.

Hogy az értekezleti tagoknak, legyenek azok éppen választmányba tartozók: — az utazás, akárhol tartják a gyűlést, költséges . . . az bizony igaz; de hát enélkül a *költségek nélkül lehet-e egyházkerületi gyűlésbe megjelenni.*

„De meg nekünk nem zajos tüntetéssel kell hatni, hanem csendes és áldva munkálkodás feladatunk” — így szól még Balogh F. módosításában. Hiszen mindig úgy ismertük őt, mint a legmagasabban repülő idealizmus emberét, mintha valóban az ő országa nem is e világból való volna. De hát most az egyszer csak szálljon le a gyakorlati életbe, s lássa meg, hogy az az egyházkerületi értekezlet a gyakorlati élet nemesebb irányra terelésével akar az eszményi felé emelkedni; de hogy ezt tehesse korunk vallás-erkölcsi viszonyainak javításaért az emberek közt oly eszközökkel kell munkálkodnia, melyek emberekhez valók, de a czéllal nem ellenkeznek. Vajjon méltó-e, zajos tüntetésnek nevezni, ha az értekezleti gyűlésre Nagy-Varadon, Szatmáron vagy másutt, nagyobb számban, lelkesedve jelennek meg a tagok; s azok az egyházak méltó lelkesedéssel — ugyszolvan — tüntetve fogadják, mint jó ügy munkásait, hogy azáltal benutassak hogy szívókból nem aiudt ki az egyház ügye iránti buzgóság langja? sat. Biz ny, bizony aki akarja a czelt, ne vessen meg az eszközöket se, ha ugyan azok nem is valnak a czel szegyenere. Az az Uram, Uram? — cselekvés nélkül, nem visz menyországba; s azt a csendes s áldva munkálkodót, ebben a lazasan és zajosan munkálkodó korban alig tekintik ma másnak, mint hivalkodónak, vagy olyan néma gyermeknek, akinek anyja sem érti a szavát. A nyilvánosságra, még ha némi zajt okozna is, szükségünk van, mert felkölti és ébren tartja a *közérdeklődést*, melyre a közügynek csakugyan szüksége van.

3. Balogh F. módosítása 3 ik pontjában önmagának ellenmondás van. Minél több szakosztály van annál inkább megoszlik a munka terhe. A választmány azért áll sok tagból, hogy belőle több szakosztály is kiteljék. A Balogh F. által javasolt ügyrendben az az *„általánosságban marad is”* kétes s csak olyforma eredményre vezetne, mint annak a lelkésznek a prédikálása, ki az eszmék nagy általánosságába keveredve, semmi gyakorlati alkalmazást nem ad, s az elálmosodott hallgatók kijövet azt kérdik egymástól: „miről beszélt most a pap.” Az értekezlet tárgyait, melyek egyházi életünkben a folytonos megfigyelés alá tartozó és javításra váró ügyek, elő kell készíteni a szakosztályoknak, hogy tárgyalásuk a közgyűlésen kevesebb időt vegyen igénybe. Minél több a hiány, annál több a javítandó; de egy-egy gyűlés maga sem tartja magát oly elbizakodottnak, hogy egyszerre mindent megjavítani, csak akarjon is. Az elnökség bölcsesége a körülményeket is méltatva, megtalálja a tárgyalandók fokozatát s aszerint készíti el azok rendszorozatát.

Azért ha az értekezlet sokféle tárgyra kiterjeszti figyelmét, a sokféle szükség kiáltó szavát meghallva, — távolról sem lesz *„egy második szuperintendia”* hanem ennek, — betérjesszéssel, javaslatai által, csak nagyon megbecsülendő segítsége.

4. Az előbbi pontban már részben megfelleltünk Balogh F. azon módosítására is, melyet a választmány tagjai számának leszállítására tesz. Indokolását azonban e tekintetben, az eddigi választmány aligha vádnak nem tekinti önmaga ellen, mintha *„nem lett volna az ügyért*

lángoló, idővel is áldozó, öszhangzó elemekből, hanem inkább czimzetes tagokból alkotva. A mellett „a női tagok felvétele sem bizonyult czélszerűnek, mert nem vesznek részt a gyűléseken.” Hát bizonyos: nőink nagyon jól tennék, hogy ügybuzgóságukat, a mi korunkban már nem szokatlan, gyűlésen megjelenés által tanusítanák, bárha I. Tim. 2: 12-ben adott megszorítással is; de ha ezt, e kívánatos részvét által nem mutatják is: — megvagyunk győződve, hogy az ő bevonásuk az értekezlet körébe, rendkívül üdvös, s a magyar reform. nők nemes tulajdonsága szerint, sokat is tesznek, férjük és gyermekeikre hatva — az egyházi élet érdekében, s nagyon méltányos hogy választmányi tagsággal is megtiszteltetnek.

Hanem abban a kifejezésben „kevesebb és öszhangzóbb elemekből és tagokból álló választmány” egy sajnós önelszóllást kénytelenítettünk látni, mely szerint némelyek azt akarnák, hogy ez egyházkerületi intézmény is lehetőleg központosított, talán Debreczenre szorított s még talán épen valamely pártvéleményben öszhangzó (?) sablonszerű választmány által működjék. Apage satanas! . . . mi az egyházkerületi értekezletet legalább olyannak szeretnők látni, a hova sokan eljőnének kelet-ről és nyugatról és letelepednének e mennyországba.”

5. Azon nézete Balogh F.-nek, hogy „legczélszerűbb volna a kerületbeli lelkészi értekezletekre fektetni a fő súlyt, ezek kifolyása gyanánt alkotni meg a kerületi értekezletet” nem egészen világos, vagy ha úgy vesszük a mint szószerint áll; „a kerületi lelkészi értekezletek” — bizonyos klerikális izzel bír.

Mi tehát ebben világosabban fejezzük ki gondolatunkat. Az egyházkerületi értekezlet, meghagyva az egyházmegyei értekezleteknek specialis szakszerű működését, adja meg az indítványt arra nézve, hogy az egyházmegyékben szerveztessenek az egyházker. értekezletek módja szerint *egyházmegyei vegyes értekezletek*, melyeket a vidéki észleletek szerint vegyenek fel — a szükséghez képest szabadon tárgyakat; de egyszersmind a kerületi értekezlet által kitűzött tárgyakat is vitassák meg, s a vitás eredményét terjeszték be a kerületi értekezletnek s ez által válljanak ennek szerves tagjaivá. Sőt egyes egyházakban is legyenek — a köz- és presbyteri gyűléseken kívül — oly *összejövetel*ek, melyekben a tagok egyes helyi fontosabb ügyek felett nézeteiket kicseréljék, esetleg az egyházmegyei értekezletekhez tegyenek betérjesztést sat. Hogy az ilyen *egyházközségi értekezleteken* felolvasások által is terjeszték és tegyék általánossá az ismeretet, nemcsak nincs kizárva, sőt önként következik. Ezek lesznek aztán a kerületi, sőt országos ev. ref. egyházi értekezletnek legkisebb, de *élő, szerves tagjai*.

Igen! mert mi nekünk az az óhajtasunk, hogy egy ilyen *nemzeti élő és munkás összeköttetés kapcsolja össze az egész magyar reform. egyház kicsinyeit és nagyjait*; ez a vérkeringés a végtagokból a főre, és onnan vissza — hassa át azt egészen. Ezen öszélet működés eszköze és bizonyítéka lenne, egy-egy legalább 4—5 évben más-más egyházkerületben nagy közgyűlésre összeülő *országos ev. ref. értekezlet*.

6. Ugy tudjuk, hogy „a kerületi értekezleti választmány” nem „kizárólag kerületi és hivatalos tagokból van szervezve”, hanem az egyházkerület minden részéről es nem hivatalos tagokat is vett fel magába, a mint ezt az 1894. okt. 31-ki alakuló gyűlés 7. pontjából a 60 tagból álló választmány összeállításából látjuk. Hogy azonban elég nagy számmal vannak benne hivatalos tekintélyek az tulajdonítandó nemcsak a bennünk nyi-

latkozó érdemmegbecsülésnek, hanem azon érdekelttség bizonyítékának is, melyet hivatalos férfaink a közügyek iránt mások felett csakugyan megmutatnak. Ha tehát a 60-as választmányának a világi és egyházi tagok számára fentartott kétharmada, nem foglalkoztatja magában a felfedezhető „új erőket”, — az azt mutatja, hogy a választmány tagjainak számát csakugyan nem leszálítani, hanem hogy „új erők” beleférjenek inkább növelni kell, a mi az egyházkerületi értekezlet erősödésével nem is lehetetlen.

7. Balogh F. 7-ik pontbani javaslatát már antici-páltam az 5-ik pontnál, midőn a vidéki értekezletek alakítására úgy gondoltam, hogy azok egyházmegyénként és egyházközségenként szervezendők lennének s nemcsak egyes nagyobb „15—20.000 lélekből álló gyülekezetekben.” Szerintem nem azért kell és csak ilyen helyeken értekezleteket s a mi ezeknek jó eredménye: felolvasásokat, emberszereteti intézményeket stb. szervezni, mert „*azokban található az értelmiség*”, amit különben csakis városi szemüveg miatt korlátolt látásu ember állíthat; hanem azért, hogy az az *értelmiség, különösen pedig nemes érdekelttség mindenütt felköltessék és minél általánosabbá — az ev. ref. egyház közkincsévé legyen.*

A népesebb városokban levő népesebb egyházközségekben ugyanazon lélek adja a prot. világosságot, s ugyanazon czél által vezéreltetünk mindnyájan, hogy az emberi érzelmek jó irányban kibuzgása, minél inkább elterjeszse köztünk az Isten országát, a ki vezérlé és megnevesíti a kisebb ref. egyházak tagjait. A népesebb és gazdagabb egyházak sokat tehetnek, a mire a szegény, a létfenntartással küzdők egyházak nem képesek. Potentes potenter agunt! de azért „az özvegy asszony fil-lérje” sem megvetendő. Arra kell törekednünk, hogy a fő czélban „szegények és gazdagok öszetalálkozzanak”, mert mindeniket az Ur szerzé. S bizony, bizony! . . . kis egyházaink értelmességét, mindenekfelett áldozatkészségét nem lehet mindig kicsinyléssel illetnünk, sőt gyakran példát vehetnénk tőlük — sok nagyok is.

Ne is szóljunk erről többet hanem kereskedjék mindenik a talentumokkal, melyeket nyert az Urtól.

Mi bizunk benne, hogy az egyházkerületi értekezlet érti nagy feladatát, s magát oda erősbiti szabályainak tökélyesbitésével is, hogy azt a feladatot megoldani képes leend. Ezen feladat megoldására ad lökést Balogh F. „gondolatai és emberi nézetei” közlésével. Köszönet érte, hogy alkalmat szolgáltatott a hozzászólás által a nézetek tisztázására, mit az egyházkerületi értekezlet szervezete tökélyesbitésére felhasználhat. Szóljanak is minél többen hozzá harag és gyűlölködés, mindenekfelett arrogancia nélkül, de igaz és benső érdekeltséggel.

— a — r.

(Bartha Mór, nyug. ev. ref. lelkész.)

V á l a s z

a „Debreczeni Prot. Lap” 47-ik számában, f. évi nov. 21-én megjelent felsőszabolcsi levélre.

Tekintetes Szerkesztő úr!

Becses lapjának 47-ik számát, melyben Osváth Pál kartársam őszi e. m. gyűlésünknek előttem ismeretlen Referensét s engem, mint e. m. tanügyi bizottsági elnököt, valamint az egész egyházmegyei tisztikart és közgyűlést, az ő felsőszabolcsi levelében hamis viágításban mutat be e lapok olvasó közönségének, — egy tanácsbíró társam figyelme folytán csak most van módomban átolvasni. Ez az oka, hogy nevezett

kartársam felsőszabolcsi levelére kissé elkésve válaszlok. Az „audiatur et altera pars“ elvénél fogva tisztelettel kérem tekintetes szerkesztő urat: méltóztassék becses lapjában igénytelen, de tárgyilagos válasznak helyt adni.

Osváth Pál kartársam őszi e. m. gyűlésünk Referensének két tárgyban közé tett tudósítását demontálja; egyik a f.-litkei lelkészválasztás ügye, másik a tanügyi választmány elnökének jelentésében az az ugynevezett komikus mozzanat, mely az ő becses személyére vonatkozik. Hogy neki a demontáláshoz semmi joga nincs: az a tényállás egyszerű előadásból kiviláglik.

A mi a f.-litkei pap-választás ügyét illeti: ott egyenesen Osváth Pál kartársam illetéktelen beavatkozása s a lelkészi hivatal méltóságához nem illő korteskedése idézte elő azt a kellemetlen helyzetet, mely később e. m. bírósági beavatkozást s ezzel a magát közvetlenül és közvetve ajánlgató ifjú atyafinak, a pályázatból kizárását vonta maga után. Ő volt az, a ki a f.-litkei lelkészi hivatal megüresedése alkalmával, a választó közönség egyik legbefolyásosabb tagjához nap-nap után átment és ott egyszer egyet, másszor másat ajánlott lelkészül. S megtörtént az a furcsa eset, hogy a kit ma éjig magasztalva ajánlott, azt holnap ugyan ő, egy másik pártfogoltja érdekében a sárga földig legyalázta. A pályázatból kizárt atyafi is az ő tanácsa folytán utazott F.-Litkére, meszsze földről, millenniumi emlékünnepet ülni, s ott pohárköszöntőben a népet éltetni. S minthogy már meszsze földről oda utazott, a ref. gyülekezet körében is megjelent s a templomban bemutatta magát, sőt fungálni is óhajtott s ez óhaja csak azért nem teljesült, mert a h. lelkész nem engedte át neki a vasárnap délutáni istenisztelet végzését. Hogy a pályázatból kizárt atyafi mindezt megcselekedte, az az e. m. lelkészkielölő bizottság előtt igazolva lón. Ez ellen az Osváth Pál kartársam kezei közt állítólag létező s ez ügyre tartozó iratok nem bizonyítanak semmit, Referens tehát ez ügyben a valószínűségnek megfelelő, hű tudósítást közölt.

A mi már nekem, e. megyénk iskolaügyét ismerető jelentésében foglalt, amaz ugynevezett komikus mozzanatot illeti, melyről Osváth Pál kartársam, Referensnek elleplezett célzása ellenére is fölismeri, hogy az, az ő személyére czéloz: arra nézve a valódi tényállást ezekben konstatálhatom.

A folyó évi iskolalátogatást a 11 körre felosztott egyházmegye területén f. évi febr. 2-től, febr. 10-ig megindítottam. Mindegyik körlátogatásához körlevelet küldtem, csatolva az egyes körökbe szükséges gyűjtő-íveket s rovatos mintákat, az iskolaügyre vonatkozó adatok fölvételére. Febr. 8-án Osváth Pál úr részére is postára adtam a várdai körbe eső iskolák látogatására felhívó körlevelet és az adatok fölvételére szükséges gyűjtő-íveket. De ezeket a postáról vissza kellett vennem, mert egy levelező lapon ő azt közölte velem, hogy ő már a dombrádi körbe eső iskolákat meglátogatta, a nélkül, hogy a tanügyi adatok hivatalos fölvételére szolgáló gyűjtő-ívekkel ellátva lett volna. Abban ugyan igaza van Osváth Pál kartársamnak, hogy mult évi őszi gyűlésünk intézkedése folytán, mint megválasztott döghéi lelkész a dombrádi körbe ő lett körlátogató lelkészül megbízva; de ehhez az intézkedéshez az is hozzá tartozik, hogy a várdai körben az ő hivatali utódára, a megválasztandó várdai lelkészre ruháztatott a körlátogatási teendők végzése. Minthogy tényleg a körlátogatás megindításakor Osváth Pál még Várdában lakott: ez alkalommal még a várdai körben óhajtottam őt a körlátogatási teendők vég-

zésére fölkérni; mert hivatali utóda még nem költözött be Várdára, sőt az egyházmegye jó távol eső részén lakott; a dombrádi körben pedig egy oly lelkészársamat kértem fel az iskolák látogatására, a ki korábban huzamosabb ideig volt e körben iskolalátogató. Azonban Osváth Pál úr elnöki intézkedésnek eleibe vágott s ily eljárása miatt oly fonák helyzetbe jutottam, hogy a várdai körben is más lelkészt kelle felkérnem a látogatási teendők végzésére, a dombrádi körben is külön kelle intézkednem az iskola-ügyi adatok összegyűjtése iránt. Különbö a millennium évében nem lett volna módom egyházmegyénk népiskolai viszonyairól sem az e. m. közgyűlésnek, sem a főt. egyházkerületnek, a tényállást hiven feltüntető kimutatást készíteni. Ha tanügyi érdekből nem lett volna is kívánatos, hogy azokat az iskolákat, melyeket az előző látogatáskor Osváth Pál tiszttársam látogatott meg, a jelen évi látogatáskor viszont ő látogassa; jól tudta ő azt, hogy a leendő várdai lelkész még nem foglalhatta el állomását, sőt mivel a választás felebbezés alatt állt, hamarjában el sem foglalhatja; tehát tudhatta azt is, hogy a várdai körbe őt kell kérésem ezuttal az iskolák látogatására; mégis, sőt épen azért, hogy fölhívásomat megelőzze, új ismeretség szerzése céljából s Isten és ő maga tudja, minő mellesleg magán érdekből, felhívás nélkül, s az adatok fölvételére szükséges gyűjtő-ívek nélkül, neki indul a dombrádi körbeli iskolák látogatásának; fél munkát végez s az iskolaügyi adatok összegyűjtésére, a mely pedig a látogatóság feladatának lényeges részét képezi, rá se gondol.

Ezeket nekem az iskolai körlátogatóságok működését ismertető jelentésben okvetlenül elő kellett terjesztenem s ime, ebből állott elő az a komikus mozzanat, mely valójában az ő becses személyére vonatkozott; ebből folyt az ő eljárását rosszaló e. m. határozat is. E mellett, hogy ő, mint valami miniszteri megbízott lépett fel, egyik-másik iskolánál: arról tanúságot tehetnek azon tisztársaink, a kiknek alkalmuk volt az ő működését részint közvetlenül tapasztalni, részint megfigyelni.

Válaszomból úgyhiszem kiviláglik az is, hogy az e. m. közgyűlés korábbi határozatával nem jutott ellentétbe és semmi következetlenség gyanújával nem terhelhető akkor, midőn Osváth Pál kartársam elhamarkodott eljárását elítélte. Hiszen annak ideje, hogy ő a dombrádi körben fungáljon, csak akkor jött volna el, ha már a várdai lelkészi állomás s ezzel a várdai körbeli körlátogató lelkészi állás is be lett volna töltve.

Az pedig ismét nem áll, hogy ő, mint iskolai körlátogató, közvetlenül az esperes rendelkezése alatt áll. Mert a tanügyi választmány, az egyházi törvény által önálló hatáskörrel van felruházva. E testület elnökével áll közvetlenül hivatalos összeköttetésben s elnöke útján értesíti úgy az esperest, mint az e. m. közgyűlést a népiskola ügyében tapasztaltokról. S a tanügyi választmány elnöke, ha nem felettes hatósága is e testületnek, a mit magamnak vindicálni eszem ágában sincs: de érdeke annak a magasztos ügynek, melyet közösen szolgálunk, megkivánja azt, hogy az egyes tagok az elnöki irányítást figyelembe vegyék, nehogy az egyöntetűséget nélkülöző, különféle, ide-oda kapkodó eljárás az iskolaügy fejlesztésére irányuló munkálkodásunknak eredményét kockáztassa.

Előadva ezekben a tényállásnak valójában megfelelő válaszat, minden szenvedélyes kifakadás mellőzésével én is ezzel zárom leveletem. Béke velünk!

Mada, 1896. deczember 16.

Keresztesi Sándor,

ev. ref. lelkész s e. m. tanácsbíró s tanügyi v. elnök.

IRODALOM.

Két évkönyv.

„Protestáns új képes Naptár 1897-re“ szerkeszti legifjabb Szász Károly. „A dunamelléki ev. ref. egyházkerület Budapesten, 1896. okt. 17-én tartott egyházi értekezletének Emlékkönyve.“ Az értekezlet megbízásából szerkesztette Szóts Farkas az értekezlet titkárja.

A fenti címek alatt két füzet jelent meg mostanában, egyik a Franklin társulatnál, másik Hornyánszky-nál s „évkönyv“-eknek nevezik őket, mert az előbbi már XLIII-ik évfolyamát járja; a másik pedig ha most 2-szor jelenik is meg, könnyven kiötheti magát (s nagyon is kívánatos) *évkönyvvé*.

A naptárról voltaképp csak azért emlékezem meg, mert tudtommal nem volt még ismertette ezen mi lapunkban, melynek olvasói közt pedig bizonyára sokan mint régi ismerőst üdvözölik azt. De ha már megemlékezem róla, kimondom nyíltan, hogy bár 50 krért eleget nyújt is, de nem nyújt annyit, a mennyit várhatnánk tőle s a mennyit a mai tagadhatatlanul élénkebb egyházi életünk keretében adnia kellene. S a mi különös, ép ez a legújabb évfolyam még az előbbieknél is gyöngébb. Ime, a tartalom-jegyzék: 1. Karácsony, Sántha Károlytól. 2. Az év története. 3. LXXIX. Zsoltár, Szabolcska Mihálytól. 4. A kísértés, Csengei Gusztávtól. 4. „Emlékezés Nagy-Kőrösre“ 1851—1853., Szász Károlytól. 6. „Rózsatündérek“ Anderson regéje után, Bacso Sándor. 7. „Hogyan ment füstbe a Van Steen úr házassága“, Anna Eichberg Ring után, Sz. B. 8. „Debreczeni idők“, elbeszéli Muraközy Károly. 9. „Egy kis időjósítás“.

Igaz, hogy ez 9 szám. De ebből a 9-ik csak „töltelék“. A többi 8 közül pedig csak a *Csengei Gusztáv* pompás kis elbeszélése (ő tőle tanulhatnának a „Koszorú“ írói, kik közt szerintem ő az „Atyamester“) és a Szász Károly „Emlékezése“ (mely egvmagában értékesé teszi e füzetet) jöhetnek csak számításba, mert a *Sántha* és *Szabolcska* alkotásai már megjelentek másutt, a „Rózsatündérek“-ről (vers) nem szólva, a Sz. B. által fordított (s gyengén fordított) elbeszélés ide nem illő tartalmatlan valami, míg a Muraközy-féle „Debreczeni idők“ ízetlen elcsépeltségek meg azt juttatják az ember eszébe, hogy az tévedésből jutott tán e különben jóízű naptárba. Marad tehát még az „Év története“, mely 16 képpel illusztrálva, nagyon is dióhéjban adja az 1895. nyaráról 1896. nyaráig történt eseményeket. Hanem a képek kifogástalanok. Egyáltalában e kis kritikával nem elijeszteni akarom az olvasó közönséget (mert hisz, mint mondtam, 50 krért értékesebb könyvet nem is lehetne venni), sőt ellenkezőleg, azt óhajtanám, hogy e *Naptár* igazi *évkönyve* legyen a művelt protestáns közönségnek s Budapest, Debreczen, Kolozsvár, Pozsony és Eperjes hatalmas írói falanxai sietnének a tiszteletre méltó szerkesztő munkáját megkönnyíteni, kinek munkájáért én így is elismeréssel adózom.

De szóljunk már a másik „évkönyv“-ről. Ery 65 lapnyi füzet ez csak. De az a négy értekezés, melyeken Kecskeméthy István „Az intenzív keresztyén munkásság apológiája“, Lévy Lajos „Legsürgősebb teendőink az egyház belső építésében“, Fábrián Dénes „A lelkészek pastorális magatartása a vegyes házasságokkal szemben“ és György László „Evangélizáció a gyülekezetben“ címmel írtak, oly magvasak és érdekesek, hogy minden protestáns lelkész figyelmébe bátran ajánlhatom. Főképp György László péczeli lelkész s Lévy Lajos közleményei annyira megszívlelendő dolgokat

hoznak felszínre, hogy azokat mindnyájunknak magunkévá kell tennünk, ha „jó pap“-ok akarunk lenni. György László arról a két igazságról szól, hogy „*álljuk meg helyünket a szószéken*“ és „*Miben álljon társadalmi tevékenységünk?*“

Az előbbi követelmény (vagy igazság) szép fejtegetése végén indítványozza, hogy „kérje fel az értekezlet a M. Protestáns Irodalmi Társaságot, adjon ki egy — az egész ó és újtestamentomra kiterjedő oly magyarázatos bibliát, mely tudományos alapon álljon, de a gyakorlati élet szükségéit tartsa szem előtt s fordítsa le újra s adja ki Kálvin Intitutióját is.“

Azonkívül egy 1792-ben megjelent könyörgéses könyv a Helv. Hitvallás és egy agendás könyv kiadásait is ajánlaná, de azokról most még pozitív indítványt nem tesz.

A *társadalmi tevékenység* módjait pedig nagy preczizitással s találóan a hivatkozott *érintkezés, vigyázat, a társadalmi funkciók* (esketés, temetés, keresztelezés) s az *iskolai felügyeletben* találja meg. Érdekes, hogy a hivatkozott *érintkezést* hangsúlyozza a dr. *Kecskeméthy* által nagyon is sokra becsült „látogatások“-kal szemben. A mit Székácsra vonatkozólag a társadalmi funkciókról el mond, az a mily megható, épp oly követésre méltó. Az egész dolgozatot valami bájos egyszerűség, keresetlenség s szelid Krisztusi szellem lengi át. Élvezet elolvasni s még nagyobb élvezet lenne utána csinálni. Probatum est.

Sárkeresztur jó nevű lelkésze, a derék Lévy Lajos is felette megszívlelendő dolgokat mond el jeles cikkében, mely nem áll hátrább a György L.-énál. Ő a legsürgősebb teendőkről elmélkedve, kéri kimondatni az értekezlettel, hogy 1. A konfirmációra való előkészítés. 2. Az ismétlő iskolások vallásos oktatása (ez, ez az igazi belmissió) minden gyülekezetben a lelkészek, illetőleg a s. lelkészek által történjék. 3. A téli időszakban hétköznapi bibliamagyarázatok. 4. Vallásos estélyek vagy felolvasások tartassanak. 5. Vallásos iratok megkedveltetésére. 6. A könyörülő szeretet munkáinak gyakorlására kiváló gond fordítsassék a gyülekezetben.

Szerintem míg a két első mindenütt meg nem csinálják, addig nem lendül fel az egyházi élet, de addig a 3 utolsó nem is lehet megcsinálni.

Dr. *Kecskeméthy* István cikke az első a füzetben s magvas igazi magyaros nyelvezete élvezetes olvasmányt tesz, de bocsáson meg a tudós s általam tisztelt szerző, én úgy találok, hogy heve, tüze el-elragadja. Hogy igazam van, mutatja cikkének utolsó bekezdése, mely így szól: „Mindezek alapján kérem a tisztelt értekezletet, hogy az alaptalan vádakra, kétségekre, aggodalmakra, szándékos (?) és önkénytelen felreértésekre nem tekintve, mondja ki, hogy a hitbresztő és hitszilárdító munkának minden téren és minden eszközzel való megindítását mind a papokra, mind a világiakra nézve hazafias és keresztyeni kötelességnek tekintse.“

Még a Fábrián Dénes fent már érintett cikkéről kellene írnom, mely a füzetben 3-ik helyen áll, de annak a címe „*A lelkészek pastorális magatartása a vegyes házasságokkal szemben*“ eléggé kifejezi miről szól s mivel így is talán hosszúra nyult ez ismertetés is, mivel e tárgyról T. Szerkesztő úr engedelmével külön akarok írni,* azzal végzem ez „Emlékkönyv“ ismertetését, mely e 4. cikk kivül az Értekezlet naplóját, jegyzőkönyvét stb. is magában foglalja, hogy vajha a

* Szívesen vesszük.

mi nagy tanítónk *Balogh* Ferencznek e becses lap legközelebbi számában közlött „Indítvány” — a mi Tiszántúli Egyházkerületünkben is ilyen gyümölcsöket teremne. Adja Isten!

Végül pedig Szóts Farkas urnak lekötelező szíveségéért, hogy e füzethez juttatott, forró köszönetet mondok.

Csermő (Aradmegye) 1896. decz. 15.

Vadas Gyula,
ev. ref. lelkésztanító.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

45. A pusztadaróczi ev. ref. egyház belállapota 1875. ápril 24-től.

(Eddig terjedt a Kiss Kálmán által kiadott szatmári ev. ref. egyház-megyét érdeklő tört. könyv.)

Sárközy Ignác mint lelkésztanító jelenben is e kettős hivatalt viszi.

Jelenleg az egyházi előjáróság tagjainak névsora ekképen áll: Kanizsay Imre egyh. gondnok, Péter László, Mándy Lajos, Harsányi Zsigmond, Karabinos József, rendes praesbyterek, Főríz Imre póttag, Németi Pál egyházi.

A behivatalnoki fizetésre nézve az 1874-ben felvett fizetémennyiség inkább fogyott, mint szaporodott, különösen a szénát illetve, a fizetési kulcs azonban csak a régi.

Az egyház gyarapodását illetőleg:

I. A 126 éves templom 1887. május hó 11-én lerontatván, épített a helyére az egyház egy 19 méter hosszú, 8 méter széles, s 6 méter falmagasságú templomot, faszindely tetőzettel és egy 23 méter magasságú tornyot bádofedéllel 12.000 korona becsértékben. Ezen építéshez az egyháztagok még néhai Szatmáry István lelkész idejében önkéntes ajánlat folytán hatvan ezer téglát vetettek; de ez elegendő nem lévén, ehez még 40.000 drb jött, a reá való költség úgy került ki, hogy részint az államtól nyert segély, részint az államkölcson-kötvény utáni kamatokból időközönként nyert pénzeket leginkább az egyháztagok magok közt nagyon magas kamatlábon gyarapították. Felsőes királyunk is 100 forinttal kegyeskedett e célra segíyezni.

Az építkezés árlejtés utján történvén, vállalkoztak az építésre a legolcsóbban, a kőműves munkára: Schwadlina Antal szatmári kőműves, az ácsmunkára: Buú László szatmári ácsmester, a torony bádogozására: Kelemen Dezső színérváraljai bádogomester, az asztalos munkára: Horvát Ferencz szinte szatmári asztalosmester, a többi munkák házilag kezeltettek.

A toronyban még az 1828-ik évben öntött egy harang áll.

Urasztali eszközök:

1. A régiék mind megvannak, azonban 1892-ben az úrasztalára egy takaróabroszt világoskék posztóból ezüstcsipkével szegélyezve 18 frt értékben adományozta: Elek Pál s neje Szénás Eszter, s azon a takaróabrosz 4 szegletén himzett koszoru, s egy oldalán ez áll: Elek Pál és Szénás Eszter ajándéka. 1892.

2. Egy fehér házi vászon abrosz, körül csipkés, a két vége csikokkal, értéke 3 frt. Faust Paulina ajándéka, rávarrva ez: Kányai Ferenczné 1892.

3. A szószéken világoskék posztó behuzat ezüst rojtjal körítve, értéke 15 frt, rajta ez a felirat áll: Adta Asztalos Péter és neje. 1887. Nov. 27.

4. 1895. június 5-én Kanizsay Mariska k. a. egy úrasztali terítéket — 8 frt értékben — készített sajátkezüleg s adományozott.

E teríték selyemmel s aranyfonal szálakkal himzett, körül aranyrojtjal, rózsaszín selyem alappal, és kivarrott ezen felírással: Jöjjetek hozzám mindnyájan, kik megfáradtatok és én megnyugtatlak. Légy hű mind halálig és elnyerended az életnek koronáját. Az Úr áldása lebegjen egyházunk felett. Kanizsay Mariska készítette 1895. június 5.

5. 1895. deczember havában elhalt Papp Sándor hagyománya az egyház javára: 158 frtról szóló takarékpénztári könyvecske, hogy halála után egy év múlva veendő ki az összeg után járó kamattal együtt.

II. 1889-ik évben épített az egyház a parochiára egy istállót szekérszinnel, sertésóllal egy fedél alá vályogfalakkal s nádterőzettel 110 frt költséggel.

III. Az egyház népessége s vagyoni állapota:

A nagybirtokosok elpusztultak, vagyonuk más vallású birtokosok kezére jutván, kiket egyházunk más s boldogulása nem érdekel. A még meglevő hitrokonaink, kik az egyház terheiben osztozkodnak, szegény sorsuak, alig van 2—3, a ki a maga földjébe 2—3 hekt. buzát elvethet; a többi csak napszamos, zsellér vagy pedig béres cseléd, kiktől az egyház vagyoni felvirágoztatását várni bajos, majd haszontalan reménység.

Jelenlegi népesség: összes lelkek száma 252, finemből 128, nőnemből 124; összesen 252. Pete fiók-egyházköztségben: finemből 9, nőnemből 10; összesen 19. E 19 lélekszám belészámítva az előbbi összegbe, a 252-be is.

Pusztadaróc (szatmári ev. ref. egyházmegye), 1896. márcz. 2-án.

Jegyzette:

Sárközy Ignács,
ev. ref. lelkésztanító.

Kanizsay Imre,
e. gondnok.

46. Az ombodi ev. ref. egyház története.

Ombod községe Szatmártól 6 kilométer távolban a Szamos folyó balpartján fekszik. Az ombodi ev. ref. egyház eredetéről és viszontagságairól semmi írott bizonyítékunk nincs, valószínű, hogy a Szatmár körül eső többi egyházzal egyidejűleg és jókor vette be a reformáció tanát. A község régi, mert már a 14-ik században országos levéltári okmányokban szerepel; a 15-ik század elején a Bátor-család birtoka volt, később a debreczeni, Ötvös-családok birtoka lett, végre a 18-ik század elején a gr. Teleki-család pátronussága alá került. E család utódai ma is a főbirtokosok. Vallásbörgatást nem igen szenvedett mert földesura mindig protestáns volt. Népe jelenben 10—12 gör. kath. család kivételével mind református magyar.

1774-ben Ötvös Miklósné Debreczeni Mária az urasztalára czintányért, kannát és aranyfonallal kivarrott kendőt ajándékozott, emléket egy sarkó ma is fentartja. 1779-ben generális gr. Teleki Sámuel és neje Ötvös Mária fatemplomot építettek az egyháznak. Nagyobbik harangot az egyházköztség 1800-ban, kisebbiket gr. Teleki Imre 1832-ben öntetett.

1824-ben a paplak szintén fából építettett. Tanítószék 1765-ben alapított s négy év múlva épített az egyház iskolát. Régebben, 1725-ben Pálfalva, Amacz és Kak is Ombod filiája volt. Amacz 1735-ben elvált és ayaegyházza lett, Kak pedig később Szentmártonhoz csatoltatott, csak Pálfalva maradt meg véglegesen. 1848-ban a lelkek száma 438 volt.

Anyakönyve 1774-ben kezdődik. Lelkészei voltak: 1697-ben Nyíregyházi András, 1706-ban Csabai Dániel, 1716. Udvarhelyi György; 1724. Kállai István; 1725. ismét Csabai Dániel; 1726. Váraljai János; 1730. Kegves Ferencz; 1731. Vetési István; 1732. Megyesi Pál; 1754. Baratosi Ferencz; 1755. Gyulai György; 1761. Hidvégi István; 1765. ismét Gyulai György; 1781. Keczei Ferencz; 1783. Dombi Ádám; 1793. Kozma Ferencz; 1795. Dombi Ádám visszajön Ökörítőről; 1819. Multi János; 1831. Vásárhelyi Kerekes Sámuel; 1835. Tóth Benjámin; 1872 óta Soltész János.

Tanítók voltak: 1765. Bátori Pál; 1792. Járai Sándor; 1799. Szilágyi János; 1803. Szabó András; 1805. Csonka János; 1800. ismét Szilágyi János; 1813. Gál István; 1821. Béres vagy alias Pap Ferencz; 1822. Mák István; 1831. Szakái István; 1834. György András; 1836. Szük Gábor; 1842. Juhász György; 1843. Petrécs István; 1847. Bátori Dániel; 1857. Polyák László; 1861. Bottyán József; 1871. Peleskey Dániel; 1873. Szabó Albert; 1882 ismét Peleskey Dániel; 1895. óta Somogyi István mostani tanító.

1861-ben részint mert szűk és avult volt a templom, részint mert a község azon részén, hol állott, a Szamos áradása gyakran veszélyeztette: elhatározta az egyház, hogy alkalmasabb helyre új templomot épít; e végre — épen a tagosítás bekövetkeztén — az országut mellett templom-helyet és parochiális telkeket foglalt, s a szilárd falazatu templom, torony építést 1864-ben bevégezte. 1862-ben a lelkészi lak leégett, ekkor a régi templom fájából ideiglenes lelkészlakot is kellett építeni. 1866-ban új iskolát emelt, 1871-ben templomába 10 változatu új orgonát készíttetett. Mindezen építkezéseket a hivek adakozásából állította elő az egyház, részint készpénzt, részint évente terményeiknek 10%-kát ajánlották fel a hivek a szent célra. Jó példával ment előttük Márton Bálint főgondnokuk, buzdítván, áldozván az egyház felvirágztatására. 1871-ben a tanítói fizetés 620 frt készpénzzé változtatott, a tandíj eltöröltetett.

1874-ben az építkezésekből fennmaradt 1500 frt. tartozását a hivek önkéntes megadóztatásával kifizette az egyház. 1880-ban a templom leszakadt stukturját újból csináltatta, új diszes urasztalát terítéssel együtt közadakozásból készíttetett. 1885-ben templomát újból fedeleztette, egy használaton kívüli régi urasztali ezüstpoharát az országos muzeumnak 60 frtéért eladván, e pénzen két diszes alpakka talapzatu ezüst kelyhet készíttetett. 1888-ban az egész parochiát erős tölgy recze-kerítéssel körülvétette, 1892-ben multságok jövedelméből toronyórát készíttetett, 1893-ban új, kényelmes lelkészlakot épített. Jelenleg van 152 család 704 lélekkel.

Az egyházi adózást 1873-ban birtokaránylagos osztályozás alapján rendezte, egy családra esik átlag 5 frt. 26 kr. Legmagasabb egyházi adó jelenleg 22 frt. értékű, a legkisebb 4 frt, megjegyezvén, hogy az egyházban, a legnagyobb birtoku egyháztagnak csak 35 hold földje van, s ez adózási teher a nagybányai egyházmegye kis népességű egyházai között még a mérsékelték közé tartozik.

Lelkészeknek 25, tanítónak 13 hold föld van használatában, az egyháznak csak 6 hold. Az egyház évi rendes bevétele a belhivatalnoki fizetésekkel együtt 1200 frt körül van, kiadása pedig 1400. 1892-ben új magtárt alapított a lelkészi terményfizetés alapjára, s már 1900-ban abból fedezi a részvényesek helyett. Állami adóba évente 120 frtot, egyházi közigazgatási és egyéb szükségletekre közel 100 frtot fizet, de miután 6 hold földjének jövedelme ezt sem fedezi, a hivek az egyház javára

évente feles munkára vállalt föld terméséből pótolják az egyházi szükségeket. Így is jelenleg 1450 frt. adósság terheli.

A nép értelmes, józanéletű, munkás, szorgalmas és nagyobb részt takarékos, mind földmiveléssel foglalkozik, határa alig 700 hold lévén, a szomszéd községek különösen a közeli szatmári határra van utalva, hol részint felébe, részint haszonbérben sok földet művelnek és már 350 holdnyit örök áron is szereztek. A mai viszonyok között elég buzgók, vallásosak, de áldozatkészségök a nagy anyagi teher és mostoha gazdálkodási nyomott árak miatt csak a multhatatlan szükséges kiadásokra terjeszkedik ki.

Alig van felnőtt az egyházban, ki írni olvasni ne tudna, számosan politikai vegyes tartalmu és vallásos irányú lapokat járatnak. Szervezett énekkaruk van, az egyházi, iskolai élet folytonosan fejlődik, s jövője kedvező eredményű haladás reményére jogosít.

Soltész János,
lelkész.

47. A pálfalvai ev. ref. leányegyház története.

Pálfalva Szatmártól keletre 4 kilométer távolban a Szamos balpartján van. 1399-ben Dobrácsi Pál birtoka volt, kitől valószínűleg nevét is vette, mert azelőtt Kis Szent-Mária néven szerepelt. Mióta levéltári adataink emlékeznek róla, mindig Ombod filiája volt, lakosai leginkább a földesurak cselédjei, rendes urberes jobbágyok alig ketten-hárman voltak benne, ennél fogva csak majorsági telkeken laktak. E század elején 22 család 118 lelket számlált, más felekezetűek csak a cselédek között találkoznak kevesen. Gyermekük Ombodra járnak iskolába, s az ombodi lelkész a tanítóval hetenként háromszor járt át isteni tiszteletet tartani. Régebben az urasági malom szombati vámja volt a lelkészé, 1861-iki tagosítás óta azonban 1882-ig a hivek 150 frt értékű terménnyel fizettek, a tanítónak pedig 64 frtot adtak évente. földesurok Omboddal egy volt.

1842-ben gr. Teleki Imre saját kuriájának utca felől eső keleti szegletén egy kocsiszínből alakított imaházat, ellátta belső berendezéssel, tetején kis fatoronnyal és haranggal. Bekövetkeztén azon idő mikor az ombodi iskolaterem többé be nem fogadhatta a tanköteles gyermekeket, elhatározta a kised gyülekezet az iskolaépítést, a mit 1882-ben végre is hajtott, s ezóta előkönyörgő tanítósága van az ombodi lelkész felügyelete alatt. De tanítóját fizetni képes nem lett volna, ezért a gr. Teleki családhoz folyamodott támogatásért és De Gerandóné gr. Teleki Emma úrnő évente 100 frtot, 3 köből búzát és két szekér szénát ajánlott a tanító fizetéséhez, ez összeget nemes szívű fia De Gerando Attila úr is állandóan folyóvá tette.

Azonban a templom teteje roskadozni, falai hasadozni kezdtek, Teleki Emma grófnő nem volt hajlandó sem javíttatni, sem az egyház tulajdonába adni: és így elhatározta a gyülekezet az új templomépítést és 1890-ben 2500 frt költséggel, kicsiny de diszes templomát, csinos fatoronnyal felépített, a régi templom jó karban levő belső berendezését a birtokos úr átengedve, azt kipótolta. 1893-ban De Gerando Attila úr édesanyja gr. Teleki Emma emlékére az egyházat egy 180 frtos csinos fisz-hármonikával megajándékozta.

Tanítói voltak: 1882-ben Lukács Mihály, 1890-ben Kádár Ferencz, 1893-óta Huszár Benedek.

Megmutatta a kis gyülekezet, hogy buzgósággal, egyetértéssel mit lehet tenni. Évek hosszú során át feles munkával földet művelt az egyház javára, annak jöve-

delmét tőkésítette, így gyűjtött 4000 frtot az építkezésre, szerzett 7 hold földet és egy belső telket. Nagy segítségével volt a leányegyháznak is néhai Márton Bálint főgondnok, a ki gr. Teleki családnál előbb gazdatiszt, később bérlő volt, és nemes szívével nevével együtt az egyház jóltevőjeként élt, munkálkodott, áldozott, sőt halála előtt úgy rendelkezett, hogy hagyatékának 5%-ka az ombodi lelkész és tanító fizetésének javítására, 12%-ka pedig a pálfalvai egyháznak tanítói fizetés pótlására fordítottassék, e kettős hagyomány megfogja haladni a 2000 frtot de ezen összeg csak özvegyének halála után fog az egyháznak kiadatni.

Hálás elismeréssel és köszönettel kell feljegyeznem, hogy a pálfalvai leányegyháznak a közalap templom építésre 1000 frt tőke segínyt juttatott, és iskolája fenntartására a közalaptól, államsegélyből és ref. segélyegylettől több alkalommal segélyeztetett. Jelenleg 45 ref. család van 185 lélekkel, ezek a csekély földbirtokú 8 családon kívül mind vagyontalan napszámosok és cselédek. Tanuló gyermekek száma 36, ezek közül 12 gör. kath. cselédek gyermekei.

A gyülekezet tagjai józan életű, vallásos, egyszerű emberek, úgy látszik hogy azon kevés földbirtokát — mely alig 30 hold — melylyel még bírnak, a birtokos urak részint nagy áron, részint kicserélve a saját birtokukhoz csatolják, e miatt a népesség számának emelkedéséhez remény sem lehet, nehezíti az iskolai nevelés sikerét azon körülmény, hogy a tanulók $\frac{1}{3}$ -da évenként változó cselédek gyermekei, de mint leányegyház megérdemelt segélyezéssel ezután is meg fog rendelkezésének felelni, s egyházunk érdekeit híven meg fogja őrzeni.

Soltész János, felügyelő lelkész.

NEKROLOG.

E G E Y F E R E N C Z

1829—1896.

A mult vasárnap szomorúan búgtak a Szamosparton épült magyar végvár, a krassói kálvinista templom harangjai. Gyászba öltözött az egész falu s az ismerősök messze földről eljöttek, hogy megadják a végtisztességet annak a férfiúnak, a ki fajának hű és nemes képviselője volt. A honszabadságért, mint ifjú vérezett, mint férfi küzdött s mint agg lelkesedett. Kálvinista hitét mély meggyőződéssel vallotta, egy vasárnapi templomból is soha el nem maradt; az adót gyűlölte még a szentek oltárára is, de önként százannyit is szívesen fizetett; szerette és jól mívelte a haza földjét, a természet ölen természetes vig kedélyű ember maradt, kedves, barátságos és vendégszerető; de zord, hajthatatlan és kemény, a hol az igazságról, hazája s vallása javairól s a szabadságról, s a meggyőződésről szó vala. Hív és igaz, a régi nemes világnak eszményi alakja, antik magyar jellem, művelt, vallásos, olyan, a milyen ma már alig található s a milyenre most épen nagy szükségünk volna . . .

Ilyen volt *Egey Ferencz*, a nagybányai egyházmegye tanítóságának világi elnöke, a Szamos-köz s a megye Feri bácsija, a nagy magyar, a ki sem megjelensével, sem áldozatjával soha el nem maradt onnét, a hol a hazának, egyházának szent ügyei forogtak szóban . . .

Született Sárköz-Ujlakon, iskoláit végezte Szatmáron és M.-Szigeten. Itt érte, mint 18 éves ifjat a forradalom,

melynek első katonái közé felcsapott, s melyben Damjanics rettenthetetlen veres siphásai közt végig harcolta a véres harcokat lent a Bánságban, messze a hazában s lett tiszt azok között, a kik mindnyájan tisztséget érdemeltek, a kiknek sora minden ütközettel megfogyott. A fegyverletétel után kegyelemből 12 évi osztrák szolgálatra soroztatott s mint a kufsteini helyőrség tagja, a magyar raboknak s azok között gr. Teleki Blankának tett levelezéseik közvetítésével életveszélyes és nagy szolgálatot. A 60-as évek elején hazakerülve, Vécsey József báró acsádi uradalmán nyert gazdatiszti állomást s lett az egész udvar és helység kedves embere. Ez időből valók debreczeni összeköttetései is, hol sokan emlékeznek még most is a hatalmas termetű, barna alakra, a ki mindig magyar ruhát viselt s kinek csak szíve volt ruhájánál magyarabb. Mikor *Böszörményi László* olyan váratlanul meghalt, ő a kálvinista, misét rendelt az acsádi görög-orosz papnál s erre az egész környék megjelent.

Vénségére szülőföldére tért vissza, majd örökét eladva, Krassón vásárolt birtokot; ott élt földjét mívelve s a közelet iránt, melynek azon a vidéken egyik mozgatója volt, melegen érdeklődve, papot, tanítót, írók testvéreként szeretve.

Ritka megyei vagy egyházi gyűlés volt az, a melyről elmaradt s olyan ügy, a mely a nemzetet és egyházát érdekelte s mely őt hidegen hagyta volna, nem volt csak egy is. 48-as volt mindenben és az is maradt végső lehelletéig, de a más párthoz tartozókat is testvéreül tekintette. Halálát gyászolja bús özvegye, a nemes és fenkölt lelkű nő, Papolczi Csorja Katalin; alakját nem felejtik el soha azok, a kik szívéhez közel állottak valaha, barátai, — kegyelettel emlegetik ismerősei és hálásan a krassói és s.-ujlaki kálvinista egyházak, a kiket félbirtokában örökösökké tett.

Koporsója felett az általa úgy szeretett baráti család egyik tagja, az új lelkész *Ferenczy Imre* tartott remek s megindító beszédet, s a sírnál *Sinka Lajos* bucsuzót.

Mikor a szomorú halotti menet megállott a krassói temetőben, még a lombtalan fák is sirtak. A zuhanó hantok tompa dőrejénél, melylyel a vén magyar föld felnyögött, csak a végtisztességet tevők keserve volt meghatóbb. Még a harangszó is bánatosabban zengett az őszi légtérben; különösen az a középső, melyre az a pogány ige van a mult századból felírva, hogy: „öntetett a magyarok Istenének dicsőségére.“ Az a harang csaknem zokogott, vagy csak a mi szívünk hallotta úgy s az a fátyolos ködbe vesző alak, melyet úgy hívnak, hogy magyar nemzeti Geniusz, most a régi magyar nemesi világ egy hű képviselőjének, a szabadságharc névtelen félistenei egyikének, egy hű magyar kálvinistának nevét jegyezte fel tábláira.

Ferenczy Gyula.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Felhívás előfizetésre.** A közeledő új évet megelőzőleg, midőn egyrészt köszönetet mondunk mindazoknak, a kik e lap fenmaradását szíves erkölcsi, szellemi és anyagi támogatásukkal e letűnni készülő év folyamán is lehetővé tették, másfelől kérjük ezt a jóakaratu támogatást a következő 1897. évre is.

Legjobb igyekezettel, nem csekély munkaáldozattal, sok lelki nyugtalanság árán (a mi az igazság pártatlan szolgálatával együtt szokott járnai) törekedtünk egyházunk és iskoláink, közelebből pedig a tiszántúli ev. ref. egyházkerület érdekeinek, közjavanak előmozdításában közremunkálni. A nehéz munkában buzdítólag hatott reánk főleg a nt. lelkészi kar nagybecsű bizodalma, melynek bátorító jeleivel jól esett találkozunk s a debreczeni kollegium theologiai, valamint többi tanárainak is jóakaratu kollegialis támogatása, a kik t. i. közügyeinknek az eszmék tisztázását célzó nyilvános közreműködés és véleménynyilvánítás által is szükségesnek találják szolgálatokat tenni.

Azon reményben, hogy mindezek tőlünk a jövőben sem fognak megtagadtatni s azzal az elhatározással, hogy e lapot újabb erők bevonása által is igyekezni fogunk tovább fejleszteni s hivatásához mindenkiben méltóvá tenni, ajánljuk magunkat és az általunk képviselt ügyet minden buzgó egyházi és világi embe-reinknek szeretetteljes jóakarataiba.

Debreczen, 1896. decz. 19.

Dr. Bacsoni Lajos,
a Debreczeni Protestáns Lap
szerkesztője.

— A körös-tarcsai ev. ref. egyháznak a múlt héten lefolyt templomi jubiláris ünnepélyén Kiss Áron püspökünk és gróf Dégenfeld József egyházker. főgondnokunk Joo István ker. középiskolai felügyelővel együtt megjelentek, az egyház által élén Szabó János esperes-lelkészszel, kitüntető szíveséggel fogadtattak s a szép ünnepély fényének s a hívek buzgóságának emeléséhez megjelenésük által nagyban hozzájárultak.

— Újabb adat b. e. Vályi János egyházas buzgóságáról. Nt. Varga Lajos majtisi ev. ref. lelkész úrtól a következő értesítést vettük: „B. e. Vályi János úr végrendelete ma 10 órakor hirdettetett ki Fehérgyarmaton a kir. járásbírósnál. Arra az esetre, ha Árpád fia törvényes jogutód nélkül marad: penyigei, csaholczi és vámos-oroszi összes birtokát a debreczeni főiskolára hagyja. A birtok addig kezelendő együtt, míg egy millió korona érték elő nem áll s egyetemi célra fordítandó. Ezenkívül a debreczeni főiskolának 2000, a szatmári ev. ref. főgymnaziumnak 1000, a majtisi ev. ref. egyháznak 2000 frt készpénzt hagyományozott; utóbbi lelkész, tanító és egyház egyenlő javadalmából. Áldott legyen emlékezte! NB. A debreczeni főiskola részére tett minden eddigi összes adománya és alapítványa Árpád fia nevében lesz kezelendő.“ Tudomásunk szerint ezenkívül még 2000 frtot adott főiskolánknak főgondnoki székének elfoglalásakor.

— A „Sárospataki Irodalmi Kör“, a melynek közlönyéül jelenik meg a „Sárospataki Lapok“, most azon alkalmából, hogy Radácsi György theol. tanár e lap szerkesztésétől 15-évi munkálkodás után visszalép, utóbbi iránt érzett hálájának némi jeléül s elismerésének emlékéül egy rendkívüli számot ad ki, s felhívja e lap munkatársait, hogy e szám megszerkesztésében emléksoraikkal a kört támogatni szíveskedjenek. A fennevezett rendkívüli

szám egy nyomott ívre terjed s azért a beküldendő közlemények terjedelmesek nem lehetnek. Az emléksorok tartalmát a felhívás abból a gondolatkörből kívánja vétetni, a mely körben kiki e lapban cikkeket írt. A közlendőket f. hó 24-ig kell beküldeni a másodelnökhöz, Maklári Pap Miklós gymn. tanárhoz. A fáradságos és buzgó tevékenység méltánylását célzó e gyöngéd figyelem kedvező fenyt vet a kör szellemére és irányára is.

— Jó hír H.-Böszörményből. Biztos forrásból vesszük a hírt, hogy a hajdu-böszörményi ev. ref. egyháztanács folyó hó 13-án tartott gyűlésében a gymnasiumi tanárok fizetését 1200 frtra felemelte, a muzeum részére a szaktanár által kívánt összes szekrényeket és állványokat elkészíttette s a város által eddig adott 100 frton felül 200 frt évi általányt szavazott meg tanszerek beszerzésére. A tanügy emelésére tett minden áldozat gazdag gyümölcsöket terem. Azért az áldozó csak magával tesz jót, főleg ha az áldozásban el nem lankad. Különben bármily szép is az egyháztanácstól, hogy a tanárok fizetését 1200 forintra emelte, gondolja meg, hogy még így is mennyivel kisebb az ő tanárainak fizetése, mint más szerencsésebb helyzetű tanároknak, s aztán még az ötödéves korpótlék is hiányzik.

— A karácsonyi szünidő a debreczeni kollegiumban az akadémiái tanszakokon decz. 18-án d. e. 10 órakor, a gymnasiumban és tanító kepezdeben 19-én delelőtt kezdődött. A legáczió-választás decz. 18-án délután ment végbe. A speciifikációk nagy száma mindinkább zavarólag hat az ünnepi jótétemeny méltányos kiosztására.

— Egyháztörténeti adatok. A tiszántúli ev. ref. egyházkerület abból a célból, hogy egyházunk történetének megírásához szükséges adatok összegyűjtessenek s közhasználatra bocsátassanak, meg 1895. évi szeptember hóban tartott gyűlésében 404. sz. végzésével arra utasította a presbiteriumokat, illetőleg a lelkészeket, hogy az egyes egyházak könyveiben, irataiban s felszereléseiben található történelmi adatokat kutassák fel s a „Debreczeni Prot. Lap“ szerkesztőségéhez közlés végett küldjék be. Eddigélé be is küldetett vagy ötven egyház lelkésze által a létező történelmi anyag; de a lelkész urak nagy része ennek a kívánalomnak még nem tett eleget. A f. évi májusi egyházkerületi közgyűlés 217. sz. végzésével ufolag felhívta a lelkészeket a kötelezettség teljesítésére. Azonban e felhívásnak is nagyon kevés sikere lett. Ez utóbbi végzést hozzuk emlékezetébe mi is a t. lelkész uraknak, kérve, hogy az idézett határozatoknak eleget tenni szíveskedjenek, minthogy különben az idő elmúlik s a közlés is megakad. Szerkesztő.

— Előfizetési díjjal hátralékban levő olvasóinkat tisztelettel felkérjük, hogy a hátralékot szíveskedjenek **mielőbb** beküldeni a kiadóhivatalhoz.

TARTALOM-JEGYZÉK: Karácsony. Dombi Lajos. — Még egyszer a magyarázatok. Gyulai Ferencz. — Levél a szerkesztőhöz. Eröss Lajos. — Tárca: Gróf Pekri Lőrincz végrendelete. — Tanügy: A református népiskola. Vincze József. — Közéletünk: Kenyéririgység. Ujfalussy Béla. — Egyházkerületi értekezlet. — a — r. — Válasz a felső-szabolcsi levélre. Keresztesi Sándor. — Irodalom. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez: 45. A pusztadaróczi ev. ref. egyház belállapota. Sárközy Ignác. — 46. Az ombódi ev. ref. egyház története. Soltész János. — 47. A pálfalvai ev. ref. leányegyház története. Soltész János. — Nekrológ: Egey Ferencz, 1829—1896. Ferenczy Gyula. — Különfelek.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACSONI LAJOS.